

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Το Δίλημμα Ασφάλειας στη Σύγκρουση Ελλάδας-Τουρκίας υπό το Πρίσμα των Θεωριών του Αμυντικού και Νεοκλασικού Ρεαλισμού.

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Γρηγόριος Δεβετζής

Τριμελής επιτροπή:
Αναπληρωτής Καθ. Νικήτας Κουτσούκης
Επίκουρος Καθ. Ευστάθιος Φακιολάς
Επίκουρος Καθ. Ιωάννης Κωνσταντόπουλος

Τελική έκδοση

Κόρινθος, Έτος 2016

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

Master of Arts in
"Global Risks and Analytics"

The Security Dilemma in the Greek-Turkish Conflict under the Prism of the Theories of the Defensive and the Neoclassical Realism.

Master's Dissertation

Gregory Devetzis

Supervisors:

Associate Prof. Nikitas Koutsoukis

Assistant Prof. Efstathios Fakiolas

Assistant Prof. Ioannis Konstantopoulos

Final version

Corinth , Year 2016

Φύλλο Αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Το Δίλημμα Ασφάλειας στη Σύγκρουση Ελλάδας-Τουρκίας υπό το Πρίσμα των Θεωριών του Αμυντικού και Νεοκλασικού Ρεαλισμού» του Γρηγορίου Δεβετζή αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την _____ με γενική επίδοση :

- Καλώς
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής :

1. Αναπληρωτής Καθ. Νικήτας Κουτσούκης
2. Επίκουρος Καθ. Ευστάθιος Φακιολάς
3. Επίκουρος Καθ. Ιωάννης Κωνσταντόπουλος

Abstract

This dissertation aims to demonstrate the security dilemma between Greece and Turkey, explaining how domestic variables affects its intensity. International systemic factors undoubtedly play their part in causing the rise of a security dilemma between the two states without being individually responsible for existence. The purpose of the selection of the case study of the two countries is the first attempt to connect the security dilemma with variables coming from all levels of analysis drawing on the theories of realism and defensive neoclassical realism. By applying the theory of neoclassical realism will demonstrate that the security dilemma generated by the pressures of the international system structure but also comes from the state level and the individual-leader. Thus a basic methodological targeting labor is confirmatory testing the validity of assumptions and postulates an international political theory and a foreign policy theory.

Additionally within this framework, namely the neoclassical realism, the dissertation seeks to show that the aggressive stance and expansionist ambitions presented by Turkey is not only a result of the system structure and the distribution of power within it but is also influenced by domestic variables. The analysis will establish on the basis of criteria set by two eminent scholars of international relations, their Kydd (1997) and Tang (2008).

Key Terms: Neoclassical Realism, Security Dilemma, Defensive realism, Offensive realism, domestic variables

Περίληψη

Στόχος της εργασίας είναι να παρουσιάσει το δίλημμα ασφάλειας μεταξύ της Ελλάδος και της Τουρκίας, επεξηγώντας πώς εσωτερικές μεταβλητές επηρεάζουν την έντασή του. Οι διεθνείς συστημικοί παράγοντες είναι αναμφισβήτητο ότι οδηγούν στην εμφάνιση του διλήμματος ασφαλείας μεταξύ των δύο κρατών χωρίς ωστόσο να είναι μοναδικά υπεύθυνοι για την ύπαρξή του. Σκοπός της επιλογής της περιπτώσιολογικής μελέτης των δύο χωρών είναι η προσπάθεια σύνδεσης για πρώτη φορά του διλήμματος ασφαλείας με μεταβλητές που προέρχονται από τα όλα τα επίπεδα ανάλυσης αντλώντας στοιχεία από τις θεωρίες του αμυντικού ρεαλισμού και του νεοκλασικού ρεαλισμού. Με την εφαρμογή της θεωρίας του νεοκλασικού ρεαλισμού θα καταδειχθεί ότι το δίλημμα ασφαλείας παράγεται από τις πιέσεις της δομής του διεθνούς συστήματος αλλά ταυτόχρονα προέρχεται και από το επίπεδο του κράτους και του ατόμου-ηγέτη. Κατά συνέπεια μια βασική μεθοδολογική στόχευση της εργασίας είναι ο επαληθευτικός έλεγχος της ισχύος των παραδοχών και αξιωμάτων μιας θεωρίας διεθνούς πολιτικής και μιας θεωρίας εξωτερικής πολιτικής.

Επιπρόσθετα εντός αυτού του πλαισίου, δηλαδή του νεοκλασικού ρεαλισμού, η εργασία επιδιώκει να δείξει ότι ο επιθετικός προσανατολισμός και οι επεκτατικές βλέψεις που παρουσιάζει η Τουρκία δεν είναι αποκλειστικά απόρροια της δομής του συστήματος και της κατανομής ισχύος μέσα σ' αυτό (Ευαγόρου, 2010, σ. 88), αλλά επηρεάζεται και από εσωτερικές μεταβλητές. Η ανάλυση θα στοιχειοθετηθεί επί τη βάση των κριτηρίων που έχουν τεθεί από δύο επιφανείς μελετητές των διεθνών σχέσεων, τους Kydd (1997) και Tang (2008).

Όροι κλειδιά : Νεοκλασικός ρεαλισμός, Δίλημμα Ασφάλειας, Αμυντικός ρεαλισμός, Επιθετικός ρεαλισμός, εσωτερικές μεταβλητές

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί χωρίς τη στήριξη κάποιων ανθρώπων ή την ανοχή τους για την αναγκαστική απουσία μου από δίπλα τους. Είμαι ευγνώμων για την υπομονή , τη συνεχή ενθάρρυνση και τη στήριξη στη σύζυγό μου Σταυρούλα αλλά και στους μικρούς μου Βιργινία ,Στράτο, Ηλία για την αναγκαστική απουσία από κοντά τους προκειμένου να ολοκληρώσω την εργασία.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνω επίσης προς τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Φακιολά Ευστάθιο για τη βοήθεια του στη διαμόρφωση του θέματος της παρούσας εργασίας, καθώς και για τη δυνατότητα αμεσότητας στην επικοινωνία που τον διέκρινε, η οποία αποτέλεσε ανεκτίμητη βοήθεια για την περάτωση της εν λόγω διπλωματικής εργασίας.

Τέλος ευχαριστίες προς τους δύο εκλεκτούς συναδέλφους αξκούς Τχη (ΠΖ) Μιχαλέτο Μιχαήλ και Λγο (ΠΖ) Γκουσγκούνη Γεώργιο διότι οι συζητήσεις και οι ακαδημαϊκές ανησυχίες που εξέφραζαν και συζητούσαμε καθόλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού προγράμματος αλλά και κατά την περίοδο της συγγραφής της διπλωματικής αποτέλεσαν ανεκτίμητη βοήθεια.

Γρηγόριος Δεβετζής, Σεπ 2016

Περιεχόμενα

Abstract.....	I
Περίληψη.....	II
Πρόλογος.....	III
Περιεχόμενα.....	IV
1. Εισαγωγή.....	- 1 -
1.1 Βασικές κατηγορίες ανάλυσης.....	- 1 -
1.1.1 Το διακρατικό σύστημα.....	- 1 -
1.1.2 Σύγκρουση και δίλημμα ασφάλειας.....	- 2 -
1.2 Η Περιπτωσιολογική Μελέτη.....	- 3 -
1.3 Στόχος της εργασίας.....	- 4 -
1.4 Μεθοδολογικό πλαίσιο.....	- 5 -
1.5 Περίγραμμα της εργασίας.....	- 6 -
2. Ελληνοτουρκικές σχέσεις.....	- 8 -
3. Πολιτικός ρεαλισμός.....	- 10 -
3.1 Βασικές παραδοχές.....	- 10 -
3.2 Αμυντικός Ρεαλισμός.....	- 11 -
3.3 Νεοκλασικός Ρεαλισμός.....	- 12 -

3.4	Αναγνωρίζοντας ένα επιθετικό ρεαλιστή.....	- 14 -
4.	Η ανάλυση του διλήμματος ασφάλειας.....	- 16 -
4.1	Η μετεξέλιξη της Τουρκίας σε επιθετικό δρώντα.....	- 16 -
4.2	Δίλημμα ασφάλειας και νεοκλασικός ρεαλισμός.....	- 18 -
4.3	Το δίλημμα ασφάλειας από την Ελληνική οπτική.....	- 21 -
5.	Συμπεράσματα	- 25 -
	Κατάλογος πηγών	- 28 -

1. Εισαγωγή

1.1 Βασικές κατηγορίες ανάλυσης

1.1.1 Το διακρατικό σύστημα

Το διακρατικό σύστημα δύναται να αποφέρει κέρδη αλλά και ζημίες στις μονάδες του, δηλαδή τα κράτη. Τα τελευταία έχουν ως κεντρικό σημείο αναφοράς μια συγκεκριμένη γεωγραφική επικράτεια, δηλαδή τον αποκλειστικό έλεγχο ενός εδάφους εντός συγκεκριμένων ορίων (συνόρων). Τα κράτη συνιστούν έτσι ένα τρόπο πολιτικής οργάνωσης των κατοικημένων περιοχών του πλανήτη, βασισμένο στην ύπαρξη πολλών διαφορετικών κυβερνήσεων που είναι νομικά κυρίαρχες και ανεξάρτητες μεταξύ τους (Jackson & Sorensen, 2006, σ. 19).

Η άλλη όψη του νομίσματος της εθνικής κυριαρχίας είναι η διεθνής αναρχία, με την έννοια της απουσίας μιας αρχής πάνω από τα εθνικά κράτη. Εντός της άναρχης κοινωνίας ελλοχεύουν για τα κράτη υφιστάμενες ή δυνητικές εξωτερικές απειλές. Γι' αυτό το λόγο, τα κράτη είναι αναγκασμένα να συντηρούν ή και να μεγιστοποιούν την ισχύ τους, για να εξασφαλίσουν την επιβίωση και τα συμφέροντα τους (Παπασωτηρίου, 2009, σσ. 23-24). Κατά συνέπεια, στο άναρχο διακρατικό σύστημα το βασικότερο διαφοροποιητικό στοιχείο μεταξύ των κρατών είναι η ισχύς. Κάθε κράτος επιδιώκει να αυξάνει την ισχύ του, ώστε να μεγιστοποιεί την ικανότητα αυτοπροστασίας του. Όσο ισχυρότερο, ωστόσο γίνεται κάθε κράτος τόσο μεγαλύτερες παραστάσεις πραγματικής ή δυνητικής απειλής δημιουργεί στα άλλα κράτη καθιστώντας όλα τα κράτη ανασφαλή ή καχύποπτα για την ισχύ των άλλων (Waltz, 1979).

Αυτή η τάξη πραγμάτων είναι αποτέλεσμα της λειτουργίας ενός μηχανισμού, γνωστού ως η ισορροπία της ισχύος, μέσω του οποίου δρουν τα κράτη ώστε να εμποδίσουν την κυριαρχία οποιουδήποτε κράτους. Έτσι, η παγκόσμια πολιτική έχει να κάνει με διαπραγματεύσεις και συμμαχίες, με τη διπλωματία να αποτελεί κεντρικό μηχανισμό για την εξισορρόπηση διαφόρων εθνικών συμφερόντων. Τελικά όμως, το σημαντικότερο εργαλείο που υπάρχει για την εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής των κρατών είναι η στρατιωτική βία. Με δεδομένο ότι δεν υπάρχει ένας κυρίαρχος φορέας ανώτερος των κρατών που να διαμορφώνει το διεθνές πολιτικό σύστημα, η παγκόσμια πολιτική είναι ένα σύστημα αυτοβοήθειας, στο οποίο τα κράτη πρέπει να στηρίζονται στους δικούς τους στρατιωτικούς πόρους ώστε να επιτυγχάνουν τους σκοπούς τους. Αυτοί οι σκοποί μπορούν συχνά να επιτευχθούν μέσω της συνεργασίας, αλλά η πιθανότητα σύγκρουσης είναι πάντα παρούσα (Baylis, Smith, & Owens, 2013, σσ. 5-6).

1.1.2 Σύγκρουση και δίλημμα ασφάλειας

Ο όρος σύγκρουση αναφέρεται σε μια κατάσταση όπου μια αναγνωρίσιμη ομάδα ανθρώπων (φυλετική, εθνική, γλωσσική, πολιτιστική, θρησκευτική, κοινωνικοοικονομική, πολιτική ή άλλη) βρίσκεται σε συνειδητή αντίθεση με μια άλλη ή με άλλες αναγνωρίσιμες ομάδες ανθρώπων, επειδή οι ομάδες αυτές επιδιώκουν αντίθετους ή φαινομενικά αντίθετους σκοπούς (Dougherty & Pfaltzgraff, 1992, σ. 250). Στην παρούσα εργασία αναφερόμενοι στον όρο σύγκρουση προσδιορίζουμε αυτές τις επιλογές των κυρίαρχων κρατών κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, οι οποίες δημιουργούν έντονες ανταγωνιστικές καταστάσεις. Αυτός ακριβώς ο ανταγωνισμός μετατρέπεται σε σύγκρουση όταν τα ανταγωνιζόμενα μέρη προσπαθούν να βελτιώσουν τη θέση τους υποβαθμίζοντας την ασφάλεια των άλλων, όταν προσπαθούν να εμποδίσουν τους άλλους να επιτύχουν τους στόχους τους και όταν προσπαθούν να θέσουν τους ανταγωνιστές τους « εκτός παιγνίου » ή και να τους ωθήσουν αν είναι δυνατόν στην καταστροφή (Dougherty & Pfaltzgraff, 1992, σ. 250).

Σε επίπεδο παγκόσμιας πολιτικής, η ασφάλεια συνδέεται με το γεγονός ότι, λόγω της διεθνούς αναρχίας, τα κράτη ακόμη και αν είναι φιλικά και φιλειρηνικά, δεν γνωρίζουν αν οι διαθέσεις των άλλων κρατών είναι εχθρικές και επιθετικές. Η έννοια της ασφάλειας περιλαμβάνει προσεγγίσεις που θεωρούν ως κυρίαρχη παράμετρο τη στρατιωτική δύναμη και την επιβίωση του κράτους με όρους πολιτικής ανεξαρτησίας, οικονομικής αυτονομίας και εδαφικής ακεραιότητας. (Τζιφάκης & Φακιολάς, 2008, σ. 1)

Η στρατιωτική διάσταση της ασφάλειας και η επιβίωση του κράτους αφορούν τη στρατιωτική και πολιτικό-διπλωματική προετοιμασία του κράτους για να αποφύγει ή για να εμπλακεί σε πόλεμο ή άλλες μορφές ένοπλης σύγκρουσης. Αφορά, δηλαδή, στην ικανότητα του κράτους να προστατεύει την εδαφική επικράτειά του από επίθεση και κατάκτηση. Η ικανότητα αυτή ισοδυναμεί, κυρίως, με τη δυνατότητα του κράτους να ελέγχει και να χρησιμοποιεί τη στρατιωτική ισχύ του, στη βάση των ανθρώπινων και υλικών πόρων που διαθέτει και αναπαράγει (Τζιφάκης & Φακιολάς, 2008, σ. 2).

Στο άναρχο διεθνές σύστημα με τα εγγενή διλήμματα ασφάλειας που ενέχει για τις μονάδες του, η έννοια της ισχύος σημαίνει σε τελική ανάλυση την ικανότητα κάθε κράτους να πολεμεί (Παπασωτηρίου, 2009, σ. 34). Στο πλαίσιο αυτό, η διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας δύναται να επιτάσσει τη διαμόρφωση πολιτικών που «υπογείως» και «ενδυνάμει» αποβλέπουν στην προώθηση «επεκτατικών» απαιτήσεων με τη μορφή της απόκτησης νέων εδαφών, αύξησης πολιτικής επιρροής και αποκόμισης οικονομικών πλεονεκτημάτων. Λόγω αυτής της «εγγενούς» λογικής της επέκτασης, η αναζήτηση ασφάλειας από ένα κράτος μπορεί να θεωρηθεί ως απειλητική ενέργεια από ένα άλλο κράτος, που οδηγεί το τελευταίο στην ανάληψη ενεργειών για ενδυνάμωση της δικής του ασφάλειας. Άρα, τα κράτη μπορούν την ίδια στιγμή που υπερασπίζονται κάποιους, να απειλούν την ασφάλεια κάποιων άλλων. Αυτό το παράδοξο έχει ως συνέπεια να παράγεται μια αλληλουχία γεγονότων, όπου το ένα κράτος αντιλαμβάνεται τις προσπάθειες του άλλου να κατοχυρώσει την εθνική ασφάλειά του ως απειλή, με αποτέλεσμα τα δύο αυτά κράτη να παγιδεύονται στο λεγόμενο «δίλημμα ασφάλειας» (Herz, 1950).

Οι Nicholas Wheeler και Ken Booth (1992) θεωρούν ότι το δίλημμα ασφάλειας είναι υπαρκτό όταν οι στρατιωτικές προετοιμασίες ενός κράτους δημιουργούν μια δισεπίλυτη αβεβαιότητα στους ιθύνοντες ενός άλλου κράτους σχετικά με το εάν αυτές οι προετοιμασίες αφορούν μόνο

αμυντικούς σκοπούς προκειμένου να αυξήσουν την ασφάλεια του κράτους σ' ένα αβέβαιο και εχθρικό περιβάλλον ή τελικά πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για επιθετικούς σκοπούς δηλαδή να αλλάξουν προς ίδιον όφελος το status quo (Booth & Wheeler, 2007, σ. 50). Ουσιαστικά, το δίλημμα ασφάλειας γενικά επικρατεί όταν τα έθνη αναζητούν να αυξήσουν την ασφάλεια τους με τρόπους και μέσα που δοκιμάζουν την ασφάλεια των άλλων εθνών-κρατών (Axelrod, 1984, σ. 4).

Τα δίλημματα ασφάλειας ανακύπτουν από την εγγενή ασάφεια των στρατιωτικών σχέσεων και των προθέσεων της εξωτερικής πολιτικής των κρατών. Είναι το άμεσο αποτέλεσμα που αντιμετωπίζουν οι κυβερνήσεις να προσδιορίσουν απερίφραστα τι είναι αμυντική στάση και τι δεν είναι. Ο φόβος και η δυσπιστία στις σχέσεις μεταξύ των κρατών καταστρέφει τις προοπτικές συνεργασίας και αυξάνει την πίεση για να ληφθούν μέτρα αντιμετώπισης ή ακόμη και να οδηγηθούν στη σύγκρουση. Η διαδικασία της διαβεβαίωσης δεν είναι εύκολο μεταξύ δύσπιστων κυβερνήσεων. Σύμφωνα με το σπирάλ μοντέλο εάν ο κύκλος της αμοιβαίας καχυποψίας τεθεί σε κίνηση από τις δύο πλευρές τότε το δίλημμα ασφάλειας αρχίζει να έχει εφαρμογή και συνεχώς κλιμακώνει την αντιπαράθεση με όλο και υψηλότερα επίπεδα εχθρότητας (Jervis, 1976, σσ. 62-67).

Σ' αυτό το πλαίσιο τα κράτη συχνά οδηγούνται σε ανταγωνισμό εξοπλισμών, που αφορά μια κατάσταση κατά την οποία δύο ή περισσότερα κράτη ή συμμαχίες με συγκρουσιακούς στόχους εμπλέκονται σε έναν αγώνα αύξησης των οπλικών συστημάτων και του στρατιωτικού ανθρώπινου δυναμικού τους. Χαρακτηρίζεται συχνά ως μια διαδικασία δράσης-αντίδρασης στην οποία ένα κράτος αυξάνει το στρατιωτικό του οπλοστάσιο ως ανταπόδοση της ενδεχόμενης αύξησης του αντίπαλου οπλοστασίου (Sandler & Hartley, 1995, σ. 73).

Ουσιαστικά, στον ανταγωνισμό των εξοπλισμών αυτό που ένα κράτος θεωρεί ως ασφάλεια ο αντίπαλος θα το δει ως απειλή. Ωστόσο, τα κράτη που επιδιώκουν την ενίσχυση της ασφάλειας τους, αποκομίζουν οφέλη αλλά ταυτόχρονα έχουν και κόστος διότι «από τη μία αποκτούν την ικανότητα να φερθούν επιθετικά από την άλλη όμως οι αντίπαλοι επειδή θα βιώσουν απειλή θα αυξήσουν τους δικούς του αμυντικούς εξοπλισμούς άρα θα μειώσουν την ασφάλεια του πρώτου κράτους» (Jervis, 1976, σ. 64).

1.2 Η Περιπτωσιολογική Μελέτη

Ένας έντονος και διαρκής διακρατικός ανταγωνισμός από τους πολλούς που λαμβάνουν χώρα στο διεθνές περιβάλλον, είναι αυτός μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Στη μεταπολεμική περίοδο η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν βρεθεί τουλάχιστον έξι φορές σε περίοδο σοβαρής κρίσης ή ακόμη και στα πρόθυρα πολεμικής σύρραξης (1963-1964, 1967, 1974, 1976, 1987, 1996) (Ντόκος, 2001, σ. 150).

Ο ανταγωνισμός των δύο κρατών επικεντρώνεται σε ζητήματα κρατικής κυριαρχίας και διαφορές που αφορούν την οριοθέτηση της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας, της θαλάσσιας περιοχής και του εναέριου χώρου. Επιπρόσθετα τα δύο κράτη συγκρούονται για ζητήματα που αφορούν το ευρύτερο καθεστώς του Αιγαίου, και τη μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη. Ως αποτέλεσμα της διένεξης δημιουργείται ένα πλέγμα σημείων από διμερή ζητήματα, στα

οποία οι δύο δρώντες ανταγωνίζονται με σκοπό το όφελος του εθνικού συμφέροντος, όπως αυτό προσδιορίζεται από τα δύο κράτη (Ευαγόρου, 2010, σ. 29).

Ταυτόχρονα παρατηρείται ένας κλιμακούμενος ανταγωνισμός στρατιωτικού εξοπλισμού ,ιδίως μετά το 1974 παρά τις οικονομικές κρίσεις που κατά περιόδους διέρχονται τα δύο κράτη . Επιπλέον αυτών υπάρχουν σοβαρά καθημερινά προβλήματα, όπως (παραβιάσεις ελληνικού εναέριου χώρου με αυξανόμενη συχνότητα, ενίοτε με ανθρώπινα θύματα , μεθοριακά επεισόδια και αμφισβήτηση ελληνικών χωρικών υδάτων . Η απόκτηση μιας τέτοιας επιθετικής στρατιωτικής ικανότητας και στάσης από μέρους της Τουρκίας ερμηνεύεται από την Ελλάδα ως απειλή για την ασφάλεια της με αποτέλεσμα να προκαλείται ο προαναφερόμενος ανταγωνισμός εξοπλισμών , δηλαδή μια κλασική περίπτωση διλήμματος ασφαλείας (Ντόκος, 2001, σ. 150).

Το δίλημμα ασφαλείας μεταξύ Ελλάδος –Τουρκίας εντείνεται ακόμη περισσότερο από την στρατιωτική κατοχή του βόρειου τμήματος της νήσου Κύπρος , τη δομή των ένοπλων δυνάμεων των δύο κρατών , τα δόγματα στην στρατηγική εθνικής ασφάλειας, την άσκηση επιθετικής εξωτερικής πολιτικής ,την αγορά πιο ισχυρών οπλικών επιθετικών συστημάτων καθώς και την ανάπτυξη εγχώριας πολεμικής βιομηχανίας (Stivachtis, 2001, σ. 4).

Οι διαφορές των δύο κρατών οφείλονται σε αντικρουόμενα συμφέροντα σχετικά με τον ρόλο που επιθυμεί κάθε χώρα να διαδραματίσει στην ανατολική Μεσόγειο ,τα βαλκάνια και τον Εύξεινο Πόντο . Στην γεωπολιτική σκακιέρα της ανατολικής μεσογείου , η Ελλάδα διαθέτει δύο κρίσιμα ερείσματα : την Κύπρο , που τη φέρνει σε επαφή με τα κράτη της Μέσης Ανατολής και το Αιγαίο ,στο οποίο η απόλυτη ελληνική κυριαρχία οδηγεί σε πλήρη έλεγχο την περασμάτων προς τον Εύξεινο Πόντο . Αυτά τα δύο στοιχεία προσπαθεί να ακυρώσει η τουρκική πολιτική ,διότι συγκρούονται με τη δική της αντίληψη για το ρόλο που θέλει να διαδραματίσει στην περιοχή (Συρίγος, 2015).

1.3 Στόχος της εργασίας

Στόχος της εργασίας είναι να παρουσιάσει το δίλημμα ασφαλείας μεταξύ της Ελλάδος και της Τουρκίας ,επεξηγώντας πώς εσωτερικές μεταβλητές επηρεάζουν την έντασή του (Tang, 2009, σ. 623).Οι διεθνείς συστημικοί παράγοντες είναι αναμφισβήτητο ότι οδηγούν στην εμφάνιση του διλήμματος ασφαλείας μεταξύ των δύο κρατών χωρίς ωστόσο να είναι μοναδικά υπεύθυνοι για την ύπαρξή του. Σκοπός της επιλογής της περιπτώσιολογικής μελέτης των δύο χωρών είναι η προσπάθεια σύνδεσης για πρώτη φορά του διλήμματος ασφαλείας με μεταβλητές που προέρχονται από τα όλα τα επίπεδα ανάλυσης αντλώντας στοιχεία από τις θεωρίες του αμυντικού ρεαλισμού και του νεοκλασικού ρεαλισμού. Με την εφαρμογή της θεωρίας του νεοκλασικού ρεαλισμού θα καταδειχθεί ότι το δίλημμα ασφαλείας παράγεται από τις πιέσεις της δομής του διεθνούς συστήματος αλλά ταυτόχρονα προέρχεται και από το επίπεδο του κράτους και του ατόμου-ηγέτη. Κατά συνέπεια μια βασική μεθοδολογική στόχευση της εργασίας είναι ο επαληθευτικός έλεγχος της ισχύος των παραδοχών και αξιωμάτων μιας θεωρίας διεθνούς πολιτικής και μιας θεωρίας εξωτερικής πολιτικής.

Επιπρόσθετα εντός αυτού του πλαισίου, δηλαδή του νεοκλασικού ρεαλισμού, η εργασία επιδιώκει να δείξει ότι ο επιθετικός προσανατολισμός και οι επεκτατικές βλέψεις που παρουσιάζει η Τουρκία δεν είναι αποκλειστικά απόρροια της δομής του συστήματος και της

κατανομής ισχύος μέσα σ' αυτό (Ευαγόρου, 2010, σ. 88), αλλά επηρεάζεται και από εσωτερικές μεταβλητές. Η ανάλυση θα στοιχειοθετηθεί επί τη βάση των κριτηρίων που έχουν τεθεί από δύο επιφανείς μελετητές των διεθνών σχέσεων, τους Kydd (1997) και Tang (2008).

1.4 Μεθοδολογικό πλαίσιο

Οι θεωρίες δεν αποτελούν πηγή προκατασκευασμένων απαντήσεων σε εμπειρικά ερωτήματα, αλλά μια ευρύτερη αφηγηματική θέαση, που προσανατολίζει το επεξηγηματικό μας ενδιαφέρον σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις (Τζιφάκης & Γκόφας, 2013, σ. 45). Κάθε διεθνολόγος που φιλοδοξεί να θεωρητικολογήσει αντιμετωπίζει το πρωταρχικό πρόβλημα των διεθνών σχέσεων που έχει να κάνει με το «επίπεδο ανάλυσης» (Waltz, 1959). Τα επίπεδα ανάλυσης των Διεθνών σχέσεων αποτελούνται από το μακρο-επίπεδο ανάλυσης, που αναφέρεται στη δομή και τα χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος (και των κατά τόπους περιφερειακών υποσυστημάτων) και το μικρό –επίπεδο, που αναφέρεται στα επιμέρους χαρακτηριστικά των κρατών (πχ. πολιτικό σύστημα, γραφειοκρατία, ομάδες πίεσης, ηγεσία κ.ο.κ.) (Τζιφάκης & Γκόφας, 2013, σ. 46).

Με την κυριαρχία του δομικού ρεαλισμού ή νεορεαλισμού οι εξωτερικές σχέσεις των κρατών υποβιβάστηκαν σε σημασία προς όφελος της μελέτης του διεθνούς συστήματος ως όλου. Για το θεμελιωτή του νεορεαλισμού, Kenneth Waltz, κάθε επίπεδο ανάλυσης κάτω από το διεθνές σύστημα οδηγεί σε αυτό που υποτιμητικά αποκάλεσε “reductionism”, δηλαδή σε προσεγγίσεις που είναι επιμέρους, μερικές και αποσπασματικές και άρα ελλιπείς. Πρέπει να σχεδιάσουμε μια διαχωριστική γραμμή μεταξύ των θεωριών της διεθνούς πολιτικής όπως είναι ο πολιτικός ρεαλισμός και των θεωριών εξωτερικής πολιτικής όπως είναι ο νεοκλασικός ρεαλισμός που όμως και οι δύο ταυτόχρονα έχουν αμυντικές και επιθετικές εκφάνσεις (Taliaferro, 2000/01, σ. 132).

Πράγματι, ενώ οι διάφορες θεωρίες Διεθνών σχέσεων φιλοδοξούν να εξηγήσουν γιατί ανόμοια κράτη δρουν με τον ίδιο τρόπο, αφού η συμπεριφορά τους περιορίζεται και ευθυγραμμίζεται από τη δομή του διεθνούς συστήματος, η θεωρία της εξωτερικής πολιτικής εξηγεί γιατί συγκεκριμένα κράτη μέσα στο ίδιο διεθνές περιβάλλον συμπεριφέρθηκαν διαφορετικά από άλλα, επικεντρώνοντας αναγκαστικά την προσοχή της και σε παράγοντες στο εσωτερικό των κρατών (Καιρίδης, 2013).

Ο νεοκλασικός ρεαλισμός μπορεί να αποδέχεται τη νεορεαλιστική ιδέα του «διεθνούς συστήματος», ωστόσο, χαρακτηρίζεται από έναν θεωρητικό εκλεκτικισμό ανάλογα με το ιστορικό πλαίσιο αφού, γι' αυτόν, κάθε περιοχή και εποχή χρήζουν της αντίστοιχης επιμέρους ρεαλιστικής «υπό-θεωρίας και όχι μίας και μοναδικής οικουμενικής θεωρίας (Wohlforth, 2008, σ. 35). Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές απορρίπτουν την υπόθεση ότι οι θεωρίες οφείλουν να εξαιρούν επεξηγηματικές μεταβλητές από διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης. Ο Gideon Rose (1998) υποστηρίζει ότι οι σχετικές υλικές – οικονομικές δυνατότητες των κρατών θέτουν τις παραμέτρους για την άσκηση της εξωτερικής τους πολιτικής. Παρατηρεί όμως ότι «ο αντίκτυπος των δυνατοτήτων ισχύος επί της εξωτερικής πολιτικής είναι πολύπλοκος και όχι άμεσος, επειδή οι συστημικές πιέσεις πρέπει να μεταφραστούν μέσω παρεμβαλλόμενων μεταβλητών στο επίπεδο της μονάδος» (Rose, 1998, σ. 146).

Για να κατανοήσει κάποιος με ποιο τρόπο τα κράτη αλληλεπιδρούν και απαντούν στο εξωτερικό τους περιβάλλον κάποιος θα πρέπει να αναλύσει πως οι συστημικές πιέσεις μεταφράζονται διαμέσου μεταβλητών από το επίπεδο του κράτους όπως είναι οι πεποιθήσεις των ηγετών και η κρατική δομή. Στο κόσμο των νεοκλασικών ρεαλιστών οι ηγέτες περιορίζονται από διεθνείς και εσωτερικές πολιτικές . Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές υιοθετούν την άποψη ότι όντως υπάρχει κάτι αντικειμενικά αληθινό όπως είναι η σχετική ισχύς κάθε κράτους, η οποία επί παραδείγματος έχει δραματικές επιπτώσεις στη συμπεριφορά ενός κράτους εντός του διεθνούς διακρατικού συστήματος . Από την άλλη όμως απορρίπτουν την πεποίθηση ότι η πορεία του κράτους βασίζεται σε μια προκαθορισμένη από το σύστημα νομοτελειακή κατεύθυνση και πρόγραμμα (Rose, 1998, σ. 153) .

Το δίλημμα ασφάλειας είναι ο θεωρητικός κεντρικός άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφεται ο αμυντικός ρεαλισμός επειδή καθιστά εφικτή τη συνεργασία μεταξύ των κρατών πέρα από την περιστασιακή συμμαχία για αποκόμιση κερδών (Tang, 2009, σ. 158). Ειδικότερα, ο αμυντικός ρεαλισμός πηγάζει από τέσσερις βοηθητικές υποθέσεις που επεξηγούν πώς συστημικές μεταβλητές παράγουν διεθνή αποτελέσματα στην εξωτερική πολιτική ενός κράτους. Αυτές οι τέσσερις βοηθητικές υποθέσεις είναι οι εξής: (Taliaferro, 2000/01, σ. 131)

- το δίλημμα ασφάλειας είναι ένα εγγενές στοιχείο της διεθνής αναρχίας
- οι παράγοντες του διεθνούς συστήματος όπως είναι η ισορροπία άμυνας-επίθεσης, η γεωγραφική εγγύτητα και η πρόσβαση σε πρώτες ύλες επηρεάζουν την ένταση του διλήμματος ασφάλειας μεταξύ συγκεκριμένων κρατών
- η κατοχή υλικών πόρων οδηγεί την εξωτερική πολιτική των κρατών μέσω του υπολογισμού των ηγετών και των αντιλήψεων τους
- η εσωτερική πολιτική των κρατών μπορεί να θέτει όρια στην αποδοτικότητα ενός κράτους στο εξωτερικό περιβάλλον

1.5 Περίγραμμα της εργασίας

Στο υπόλοιπο μέρος της εργασίας και ειδικότερα στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται συνοπτικά η πορεία των Ελληνοτουρκικών σχέσεων. Δίδεται ιδιαίτερη σημασία στα ζητήματα που απασχολούν τις δύο χώρες όπως ακριβώς παρατίθενται από το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών. Στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθενται πιο αναλυτικά οι βασικές παραδοχές του πολιτικού ρεαλισμού με έμφαση στον αμυντικό και νεοκλασικό ρεαλισμό ενώ αναλύονται με σαφήνεια τα κριτήρια με τα οποία θα εξετασθεί η τάση της Τουρκίας για αναθεωρητισμό και ηγεμονισμό με βάση τους Kydd (1997) και Tang (2008) .

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μετεξέλιξη της Τουρκίας σε μια επεκτατική δύναμη , που προσπαθεί να μεταβάλει το status quo έναντι των γειτονικών κρατών και φυσικά της Ελλάδος. Η μετεξέλιξη αυτή οφείλεται σε συστημικούς παράγοντες αφενός αλλά και σε εσωτερικούς παράγοντες αφετέρου όπως διαπιστώθηκε με βάση τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν. Στη συνέχεια, με τη χρήση των θεωριών του αμυντικού και του

νεοκλασικού ρεαλισμού γίνεται σαφές ότι η δομή του διεθνούς συστήματος επηρεάζει σαφώς την ύπαρξη του διλήμματος ασφάλειας αλλά υφίστανται σαφώς και εσωτερικές μεταβλητές που το επηρεάζουν έντονα σύμφωνα με τις προβλέψεις της θεωρίας του νεοκλασικού ρεαλισμού. Τέλος παρουσιάζεται υπό τη μορφή μήτρας δύο επί δύο (2X2) το δίλημμα ασφάλειας μεταξύ Ελλάδος –Τουρκίας και παρουσιάζονται οι τάσεις των δύο χωρών για συνεργασία ή αντιπαλότητα με βάση την εξωτερική πολιτική και τη στρατηγική ασφάλειας. Τέλος, ακολουθεί το κεφάλαιο των συμπερασμάτων όπου παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας και γίνονται προτάσεις τόσο για την αντιμετώπιση της τουρκικής επεκτατικής πολιτικής εις βάρος της Ελλάδος όσο και για την περαιτέρω αξιοποίηση της παρούσας εργασίας.

2. Ελληνοτουρκικές σχέσεις

Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας εισήλθαν σε κρίση το 1955, εξαιτίας της εμπλοκής στην από-αποικιοποίηση της Κύπρου λόγω της Βρετανικής αδιαλλαξίας, η οποία οδήγησε την Αθήνα να επιχειρήσει να διεθνοποιήσει το θέμα, παρακάμπτοντας το Λονδίνο. Ακολούθησε η έναρξη του ένοπλου αγώνα της ΕΟΚΑ και η ενεργοποίηση της Τουρκίας, με προτροπή της Βρετανίας. Η αρχική Ελληνο-Τουρκική ρήξη εκτονώθηκε προσωρινά με τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου το 1959, υποτροπίασε με τις συνεχείς κρίσεις του Κυπριακού το 1963/64 και το 1967, άγγιξε τα όρια ενός γενικευμένου Ελληνο-Τουρκικού πολέμου το 1974, μετά την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο, επεκτάθηκε με τις διαδοχικές κρίσεις στο Αιγαίο το 1976, το 1986 και το 1996 και με την υπόθεση Οτσαλάν το 1999 πριν οδηγηθεί σε μια διαδικασία μιας σχετικής εξομάλυνσης στην Ευρωπαϊκή Σύνοδο Κορυφής στο Ελσίνκι το 1999, με κατάληξη τη συναίνεση της Αθήνας (Καιρίδης, 2013, σ. 3).

Η Τουρκία άρχισε, σταδιακά, να θέτει σε εφαρμογή την πολιτική των αυξανόμενων αμφισβητήσεων και διεκδικήσεων που σταδιακά περιέλαβε (Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών):

- αμφισβήτηση του νομίμου και κυριαρχικού δικαιώματος της Ελλάδας, με απειλή πολέμου (*casus belli*), να επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη της μέχρι τα 12 ναυτικά μίλια, όπως προβλέπει το Δίκαιο της Θάλασσας και όπως έχει πράξει το σύνολο σχεδόν των παράκτιων κρατών της διεθνούς κοινότητας, της Τουρκίας συμπεριλαμβανομένης (σε Εύξεινο Πόντο και Ανατολική Μεσόγειο)
- αμφισβήτηση του εύρους του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου, μέσω συνεχών παραβιάσεων του από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη
- αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί νησιών και παραβίασή της ακόμα και στην περίπτωση κατοικημένων περιοχών
- αμφισβήτηση των θαλάσσιων συνόρων
- αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων εντός του FIR Αθηνών που ασκεί η Ελλάδα βάσει αποφάσεων του ICAO, και η συνεχής άρνηση συμμόρφωσης της Τουρκίας προς τους κανόνες εναέριας κυκλοφορίας,
- αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων της Ελλάδας εντός της περιοχής ευθύνης της για θέματα έρευνας και διάσωσης
- απαίτηση της Τουρκίας για αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου.

Τις προαναφερόμενες αμφισβητήσεις, η Τουρκία προωθεί στην πράξη με μεθόδους και πρακτικές που αντίκεινται στις θεμελιώδεις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, όπως είναι οι (απειλή πολέμου και βίαιες παραβιάσεις εθνικού εναέριου χώρου που

πραγματοποιούνται, αρκετές φορές με οπλισμένα μαχητικά αεροσκάφη υπεράνω κατοικημένων νησιών).

Από τα παραπάνω είναι εμφανές ότι η Τουρκία είναι ο γεωπολιτικός αντίπαλος της Ελλάδας που εξακολουθεί να έχει αναθεωρητικές βλέψεις στο Αιγαίο, που κατέχει παράνομα ένα μέρος της Κύπρου και που, παρά τις δυσκολίες της, εξελίσσεται σε τοπική υπερδύναμη (Πλατιάς & Ηφαιστος, 1992). Για την Ελλάδα, οι συντελεστές της Τουρκίας που αποτελούν κίνδυνο είναι ο αυξημένος, ακόμη, ρόλος των ένοπλων δυνάμεων στα πολιτικά πράγματα και γενικότερα το έλλειμμα δημοκρατίας, ο εθνικισμός, το δημογραφικό δυναμικό της και η συνεχής άνοδος της στρατιωτικής της ισχύος μέσα από τα εξοπλιστικά προγράμματα, τα οποία υλοποιούνται ολοένα και περισσότερο από μια ταχύτατα αναπτυσσόμενη αμυντική βιομηχανία. Υπό αυτές τις συνθήκες, το ελληνικό κράτος καλείται να βρίσκεται σε συνεχή επαγρύπνηση και να επενδύσει στην άμυνα για την αποτροπή της Τουρκίας (Μηνάγιας, 2014).

Στο παρελθόν, η Ελλάδα επιχείρησε να παραπέμψει το ζήτημα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης αλλά η Τουρκία αρνήθηκε και δεν βρέθηκε τρόπος εξαναγκασμού της. Τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας για το Κυπριακό παρέμειναν ανεφάρμοστα ενώ ακόμα και το ΝΑΤΟ θεώρησε τον εαυτό του αναρμόδιο, ως οργανισμός συλλογικής άμυνας και όχι ασφάλειας, για την αντιμετώπιση απειλών που προέρχονται από το εσωτερικό και όχι από το εξωτερικό του (Καιρίδης, 2013, σ. 4).

Η Ελλάδα και η Τουρκία βασίστηκαν στην αυτο-βοήθεια προσπαθώντας να εξισορροπήσουν η μία την άλλη με αποτέλεσμα την έντονη παρουσία του διλήμματος ασφάλειας στις σχέσεις τους. Η εσωτερική εξισορρόπηση οδήγησε σε μια κούρσα στρατιωτικών εξοπλισμών, καθιστώντας τις δύο χώρες για χρόνια από τους καλύτερους πελάτες της παγκόσμιας πολεμικής βιομηχανίας. Η εξωτερική εξισορρόπηση οδήγησε στην αναζήτηση συμμαχιών που, κάποιες στιγμές στο παρελθόν, για την Ελλάδα ήταν τα Αραβικά ριζοσπαστικά καθεστώτα, όπως η Συρία, ενώ για την Τουρκία το Ισραήλ. Πράγματι, για δεκαετίες η Ελληνική εξωτερική και αμυντική πολιτική είχε επίκεντρο την Τουρκική απειλή, η οποία καθίστατο πραγματική στο βαθμό που η Τουρκία ήταν χώρα πολλαπλάσια σε έκταση και πληθυσμό από την Ελλάδα, είναι γείτονας και έχει ξεκάθαρες αναθεωρητικές βλέψεις, όπως απέδειξε με την εισβολή και διχοτόμηση της Κύπρου αλλά και με τις επανειλημμένες απειλές στο Αιγαίο, με χαρακτηριστικότερη το *casus belli* της Τουρκικής εθνοσυνέλευσης σε περίπτωση επέκτασης των Ελληνικών χωρικών υδάτων στα από το διεθνές δίκαιο προβλεπόμενα όρια και, επίσης, την αμφισβήτηση της εθνικής κυριαρχίας στις υποτιθέμενες γκρίζες ζώνες του Ανατολικού Αιγαίου (Καιρίδης, 2013).

3. Πολιτικός ρεαλισμός

3.1 Βασικές παραδοχές

Ο ρεαλισμός αποτελεί την κυρίαρχη θεωρητική παράδοση/παράδειγμα των διεθνών σχέσεων ενώ όλες οι άλλες εναλλακτικές προσεγγίσεις εκκινούν ως κριτική και σε αντιπαράθεση μαζί του (Καιρίδης, 2013, σ. 3). Ο βασικός άξονας των ενδο-ρεαλιστικών αποκλίσεων αφορά στο επίπεδο ανάλυσης των Διεθνών Σχέσεων στο οποίο αποδίδεται κυρίαρχη επεξηγηματική ισχύ. Οι νεορεαλιστικές θεωρήσεις (δηλ. ο επιθετικός και ο αμυντικός ρεαλισμός) εστιάζουν στο μακρό-επίπεδο ανάλυσης (το επίπεδο της δομής) και αναλύουν το διεθνή καταμερισμό ισχύος και τις επιπτώσεις της διεθνούς αναρχίας, ενώ οι κλασικές ρεαλιστικές προσεγγίσεις αποδίδουν μεγαλύτερη προσοχή στο μικρό-επίπεδο και εξετάζουν, τόσο τα βασικά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης όσο και τις επιλογές των μονάδων του συστήματος (Τζιφάκης & Γκόφας, 2013, σ. 48).

Για τους Ρεαλιστές, οι κύριοι δρώντες της παγκόσμιας σκηνής είναι τα κράτη, τα οποία είναι νομίμως κυρίαρχοι. Κυριαρχία σημαίνει ότι δεν υπάρχει δρών πάνω από το κράτος που να μπορεί να το αναγκάσει να ενεργεί με συγκεκριμένους τρόπους (Παπασωτηρίου, 2009, σ. 23). Όλοι οι άλλοι δρώντες, όπως οι πολυεθνικές εταιρείες ή διεθνείς οργανισμοί, πρέπει να λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο των διακρατικών σχέσεων (Baylis, Smith, & Owens, 2013, σ. 5). Σύμφωνα με τον κλασικό ρεαλισμό η διεθνής πολιτική χαρακτηρίζεται από καθεστώς αναρχίας, δηλαδή έλλειψη μιας υπέρτερης αρχής, σε αντίθεση με την εσωτερική πολιτική τάξη, και κυριαρχείται από αυτόνομα, εγωιστικά και ανταγωνιστικά κράτη. Η αναρχία, που δεν πρέπει να συγχέεται με την αταξία αλλά εννοείται ως το αντίθετο της ιεραρχίας, οδηγεί σε διαρκείς και αναπόδραστους ανταγωνισμούς μεταξύ των κρατών, τα οποία δεν μπορούν να βασιστούν παρά μόνο στον εαυτό τους, αφού στη διεθνή ζωή υπάρχει μόνο η αυτό-βοήθεια ενώ οι αρχές, το δίκαιο και οι συλλογικοί θεσμοί παραμένουν αδύναμοι. Τα κράτη ενδιαφέρονται πρωτίστως για το συμφέρον τους που είναι η αύξηση της ισχύος και, μάλιστα, της στρατιωτικής (Morgenthau, 1948).

Καθοριστικός παράγοντας λοιπόν για την ευόδωση των προσπαθειών τους είναι η ισχύς, η οποία πηγάζει κυρίως από τις υλικές τους δυνατότητες, το πολυάριθμο πληθυσμό, τους άφθονους φυσικούς πόρους και ειδικότερα, την ικανότητα διεξαγωγής πολέμου (Pettiford & Steans, 2010, σ. 95). Επομένως, η ρεαλιστική θεώρηση αποδίδει ιδιαίτερη σημασία σε ποσοτικά μετρήσιμους δείκτες της ισχύος των κρατών (πχ. οικονομικές δυνατότητες και στρατιωτικές δαπάνες κ.λπ.) και συσχετίζει ραγδαίες αυξομειώσεις στις τιμές των δεικτών αυτών με μεταβολές στην επιρροή τους στη διεθνή πολιτική (Waltz, 1979).

Επίσης, η μελέτη των εξοπλισμών είναι κρίσιμη για την ερμηνεία των διακρατικών σχέσεων, αφ' ης στιγμής η στρατιωτικοποίηση, δηλαδή η αύξηση των εξοπλισμών, οι στρατιωτικές δαπάνες και γενικά η προτεραιότητα ενός κράτους στη στρατιωτική –αμυντική του θωράκιση βρίσκονται στον πυρήνα του πολιτικού ρεαλισμού και της πολιτικής της ισχύος (Ηρακλείδης, 2001, σ. 181).

3.2 Αμυντικός Ρεαλισμός

Η θεωρία του αμυντικού ρεαλισμού είναι μια δομική θεωρία οι βάσεις της οποίας βρίσκονται στο έργο του Kenneth Waltz « Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής», στην οποία υποστηρίζει ότι η αναρχική δομή του διεθνούς συστήματος ενθαρρύνει τα κράτη να διατηρήσουν αμυντικές πολιτικές για την επίτευξη της ασφάλειας (Waltz, 1979). Ο αμυντικός ρεαλισμός δεν αρνείται την πραγματικότητα των διακρατικών συγκρούσεων, ούτε ότι δεν υπάρχουν κίνητρα για επεκτατικές πολιτικές (Walt, 1985) όμως η επιθετική επέκταση, όπως προωθείται από τον επιθετικό ρεαλισμό ανατρέπει την τάση των κρατών να συμμορφώνονται με την ισορροπία ισχύος, μειώνοντας έτσι τον πρωταρχικό στόχο του κράτους, ο οποίος όπως ισχυρίζονται είναι η διασφάλιση της ασφάλειας του (Layne, 2003). Σε αντίθεση, ο επιθετικός ρεαλισμός υποθέτει ότι τα κράτη επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν τη δύναμη και την επιρροή τους για την επίτευξη της ασφάλειας μέσω της κυριαρχίας και της ηγεμονίας (Mearsheimer, 2001).

Οι πέντε βασικές θεωρητικές παραδοχές, όπως περιγράφονται από τον John J. Mearsheimer στο έργο του «The False Promise of International Institutions » (Mearsheimer, 1994-1995, σσ. 5-49) βρίσκονται στο πυρήνα του αμυντικού ρεαλισμού και είναι οι εξής:

- Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο
- Τα κράτη διαθέτουν εγγενώς στρατιωτικές δυνατότητες που τους δίνουν την πιθανότητα να βλάψουν και ενδεχομένως να καταστρέψουν το ένα το άλλο
- Τα κράτη δεν μπορούν ποτέ να είναι σίγουρα για τις προθέσεις των άλλων κρατών
- Το βασικό κίνητρο των κρατών είναι η επιβίωση
- Τα κράτη σκέφτονται στρατηγικά για το πώς να επιβιώσουν στο διεθνές σύστημα

Η κεντρική παράμετρος για τον αμυντικό ρεαλισμό είναι η λειτουργία του μηχανισμού του ισοζυγίου ισχύος .Τα κράτη εξασφαλίζουν την επιβίωση τους μεγιστοποιώντας την ασφάλεια τους , αντί να μεγιστοποιούν την ισχύ τους – στρατηγική , που ενδέχεται να κινητοποιήσει τους μηχανισμούς εξισορρόπησης στο διεθνές σύστημα , επιφέροντας αποτελέσματα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα (Walt, 1985).Οι αμυντικοί ρεαλιστές επισημαίνουν τα διλήμματα ασφαλείας που παράγει η προσπάθεια των κρατών να αυξήσουν την ισχύ τους και συνιστούν ιδιαίτερη σύνεση και προσοχή (Posen, 1993) .

Οι αμυντικοί ρεαλιστές επισημαίνουν επίσης την αποσύνδεση μεταξύ ατομικής ασφάλειας και της ασφάλειας του κράτους, το οποίο οι επιθετικοί ρεαλιστές συχνά συγχέουν. Ισχυρίζονται ότι «τα κράτη δεν είναι τόσο ευάλωτα όσο και οι άνδρες που είναι μια κατάσταση της φύσης»

(Snyder, 1991, σ. 11) και η καταστροφή τους είναι μια δύσκολη και χρονοβόρα εργασία. Υποστηρίζουν ότι τα κράτη, ιδιαίτερα οι μεγάλες δυνάμεις, έχουν την πολυτέλεια να περιμένουν για την οριστική απόδειξη της επίθεσης και να μην αναλαμβάνουν προληπτικά πλήγματα ή να αντιδρούν ακατάλληλα σε ακούσιες απειλές. Αυτή η πτυχή είναι ζωτικής σημασίας. Επιτρέπει τη δυνατότητα να ξεπεραστούν, ή τουλάχιστον τη μείωση από την επίδραση μιας από τις βασικότερες θεωρίες του νεορεαλισμού: το δίλημμα ασφάλειας ή σπειροειδές μοντέλο.

Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι οι αμυντικοί ρεαλιστές αρνούνται ότι υπάρχουν ευκαιρίες για επεκτατικές πολιτικές, ούτε ότι τα κράτη δεν θα πρέπει να εκμεταλλευτούν αυτές τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται. Όπως υποστηρίζει ο Van Evera στο έργο του « Causes of War : Power and the Roots of Conflict », μερικές φορές τα κράτη που επιθυμούν να διατηρήσουν το status quo πρέπει να γίνουν πιο επιθετικά, προκειμένου να αποφύγουν αργότερα την επιθετικότητα από άλλα κράτη (Evera, 1999). Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την κράτη που δεν διαθέτουν γεωγραφικά εμπόδια ως προστασία, ακόμη και αν προσπαθούν με τις πολιτικές που προωθούν να διατηρήσουν το status quo. Η πολιτική αυτή ενέχει τον κίνδυνο εκφοβισμού των άλλων κρατών διότι φαίνεται να προτιμάται μια πιο επιθετική πολιτική προκειμένου να υπάρξει εξισορρόπηση. Οι αμυντικοί ρεαλιστές, ωστόσο, υποστηρίζουν ότι η ισορροπία που βασίζεται σε επιθετικές πολιτικές είναι η εξαίρεση και όχι ο κανόνας, και ότι η άσκοπη επιθετικότητα και η επέκταση είναι αυτοκαταστροφική και αντιπαραγωγική (Jervis, 1978).

Μολονότι οι αμυντικοί ρεαλιστές αποδίδουν πρωτεύουσα επεξηγηματική ισχύ στο μακρο-επίπεδο ανάλυσης, δεν είναι τόσο απορριπτικοί όσο οι επιθετικοί ρεαλιστές ως προς τη σημασία του μικρο-επίπεδου των πολιτικών διεργασιών στο εσωτερικό των κρατών (Τζιφάκης & Γκόφας, 2013). Οι αντιλήψεις των ελίτ και οι πεποιθήσεις τους ισχυρίζονται ότι είναι το κλειδί για τη σύγκρουση που ξέσπα μεταξύ των κρατών (Jervis, 1976). Μαζί με τη γεωγραφία και το δίλημμα της ασφάλειας, οι αμυντικοί ρεαλιστές πιστεύουν ότι αυτές οι αντιλήψεις είναι οι δομικοί διαμορφωτές, που ανατρέπουν την ισορροπία της ισχύος και όχι η άναρχη δομή του διεθνούς συστήματος όπως πρεσβεύουν οι επιθετικοί ρεαλιστές που ενθαρρύνει τα κράτη να αναζητούν όλο και περισσότερο ισχύ (Evera, 1998).

Ο αμυντικός ρεαλισμός υποστηρίζει ότι το διεθνές σύστημα παρέχει τα κίνητρα για επεκτατικές πολιτικές μόνο κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες (Snyder, 1991). Κάτω από την παρουσία της αναρχίας στη διεθνή πολιτική πολλά από τα μέσα και τους τρόπους που ένα κράτος υιοθετεί προκειμένου να αυξήσει την ασφάλεια του μειώνει την ασφάλεια των άλλων κρατών (Snyder, 1984). Αυτό το δίλημμα ασφάλειας προκαλεί την ανησυχία στα κράτη για της μελλοντικές προθέσεις μεταξύ των κρατών καθώς και τη σχετική μεταξύ τους ισχύ. Υπάρχουν ζεύγη κρατών όπου ενώ αναζητούν και επιδιώκουν με τις στρατηγικές του επιλογές την ασφάλεια, αναπόδραστα εκκινούν και παράγουν το λεγόμενο σπιράλ αμοιβαίας εχθρότητας και σύγκρουσης (Tang, 2010). Επίσης συχνά τα κράτη προβαίνουν σε επιθετικές πολιτικές και ενέργειες επειδή οι πολιτικοί τους ηγέτες λανθασμένα πιστεύουν ότι είναι ο μόνος δρόμος για να καταστήσουν τα κράτη τους ασφαλή (Booth & Wheeler, 2007).

3.3 Νεοκλασικός Ρεαλισμός

Ο ρεαλισμός παραμένει η κυρίαρχη θεωρία των διεθνών σχέσεων για περισσότερο από μισό αιώνα. Παρά την έντονη κριτική και αμφισβήτηση που έχει δεχτεί από άλλα θεωρητικά παραδείγματα διεθνούς πολιτικής, ο ρεαλισμός έχει επιδείξει ισχυρές τάσεις αναγέννησης

(Snyder, 2002). Μία σύγχρονη παραλλαγή της αμυντικής νεορεαλιστικής προσέγγισης τοποθετείται εγγύτερα στον κλασικό ρεαλισμό και καλείται νεοκλασικός ρεαλισμός: κατ' αυτόν η συμπεριφορά των δρώντων μπορεί να ερμηνευθεί διά της τιμής που λαμβάνουν στην εκάστοτε περίπτωση μελέτης ορισμένες μεταβλητές, μέσα στις οποίες συμπεριλαμβάνονται όχι μόνο οι αντικειμενικές δομικές παράμετροι του διεθνούς συστήματος αλλά και υποκειμενικές παράμετροι σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται την τρέχουσα κατάσταση οι ηγετικές ελίτ κάθε κράτους ή και πώς προσανατολίζονται προς ορισμένες κατευθύνσεις λόγω εσωτερικών, εγχώριων πιέσεων. Σύμφωνα με τον Stephen Walt, η αιτιώδης λογική του νεοκλασικού ρεαλισμού «τοποθετεί την εσωτερική πολιτική ως παρεμβαίνουσα μεταβλητή ανάμεσα στη κατανομή ισχύος και τη συμπεριφορά στην εξωτερική πολιτική» (Walt, 2002, σ. 211). Δια αυτού του τρόπου προσπαθεί να ερμηνεύσει τις εξελίξεις στις διεθνείς σχέσεις λαμβάνοντας υπόψη του και δευτερεύοντες κοινωνικούς δρώντες στο εσωτερικό των κρατών, καθώς και εσφαλμένες κρίσεις των ηγετικών ελίτ οι οποίες οδηγούν σε στρεβλή εξισορρόπηση (π.χ. εξαιτίας υπερεκτίμησης ή υποεκτίμησης της απειλής εκ μέρους ενός ανταγωνιστικού δρώντος) (Lobell, Ripsman, & Taliaferro, 2009).

Η πρόθεση του νεοκλασικού ρεαλισμού δεν είναι να δημιουργήσει μια γενική θεωρία της διεθνούς πολιτικής. Αντίθετα, το ενδιαφέρον είναι να εξηγήσει την εξωτερική πολιτική ενός συγκεκριμένου κράτους. Οι κεντρικές αρχές του νεοκλασικού ρεαλισμού είναι ότι η εξωτερική πολιτική είναι το αποτέλεσμα της περίπλοκης σχέσης μεταξύ δομής διεθνούς συστήματος και των εγχώριων επιρροών (Baylis, Smith, & Owens, 2008). Ο Rose (1998) κατατάσσει το νεοκλασικό ρεαλισμό ως μια θεωρία της εξωτερικής πολιτικής και υποστηρίζει ότι η εθνική ισχύς και η θέση του κράτους στη δομή του διεθνούς συστήματος είναι καθοριστικοί παράγοντες για τις επιλογές της εξωτερικής πολιτικής σε συνδυασμό όμως με εγχώριες μεταβλητές οι οποίες λαμβάνουν σπουδαία σημασία στη διαδικασία της λήψης αποφάσεων. Ο μόνος τρόπος για να αποκτήσει ακρίβεια η εξήγηση της διεθνούς πολιτικής είναι να ενσωματωθούν οι εσωτερικές μεταβλητές του κράτους. Έτσι, οι νεοκλασικοί ρεαλιστές θέλησαν να ανοίξουν το μαύρο κουτί του κράτους (Schweller, 2004).

Ο νεοκλασικός ρεαλισμός «αξιοποιεί την αυστηρότητα και τις θεωρητικές γνώσεις του νεορεαλισμού ... του Waltz, Gilpin και άλλων χωρίς να θυσιάζει τις πρακτικές ιδέες για την εξωτερική πολιτική και την πολυπλοκότητα της πολιτειακής οργάνωσης που βρέθηκαν στο κλασικό ρεαλισμό του Morgenthau, του Κίσινγκερ, Wolfers, και άλλων» (Taliaferro, 2009). Τελικά για το νεοκλασικό ρεαλισμό, η εξωτερική πολιτική μιας χώρας οδηγείται κυρίως από τη θέση της στη δομή του διεθνούς συστήματος αλλά και από την εθνική ισχύ της. Ωστόσο, βλέπουν το διεθνές σύστημα, όπως οι παραδοσιακοί ρεαλιστές ως εξαρτημένη μεταβλητή, σε αντίθεση με τους νεορεαλιστές που το βλέπουν ως ανεξάρτητη μεταβλητή. Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι το σύστημα δεν μπορεί να επηρεαστεί άμεσα. Οι αλλαγές ή τα αποτελέσματα στο σύστημα προέρχονται από μια παρεμβαίνουσα μεταβλητή (Wohlforth, 1993). Με άλλα λόγια, «μονάδες» ή κράτη δεν μπορούν να αλληλεπιδρούν με το σύστημα. Όπως ο Rose συνοπτικά το θέτει, «οι νεοκλασικοί υποστηρίζουν ... ότι ο αντίκτυπος της εθνικής ισχύς για την εξωτερική πολιτική είναι έμμεσος και περίπλοκος, διότι οι συστημικές πιέσεις πρέπει να μεταφραστούν μέσω μιας παρεμβαίνουσας μεταβλητής σε επίπεδο μονάδας. Αυτός είναι ο λόγος που είναι νεοκλασικοί» (Rose, 1998). Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές, αντιτίθενται στις παραδοχές του νεορεαλισμού ότι οι πιέσεις από το σύστημα μεταφράζονται αμέσως σε ενέργειες από τις «μονάδες» και προσφέρουν μια πιο σαφή σύνδεση μεταξύ της σχετικής ισχύος μιας χώρας στο σύστημα αναρχίας που επικρατεί, εισάγοντας τις εσωτερικές μεταβλητές οι οποίες, σύμφωνα με Schweller (2004) ως «κανάλι μεσολαβούν και

επαναδρομολογούν » τις πιέσεις από το σύστημα και τα αποτελέσματα της εξωτερικής πολιτικής του κράτους.

Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι οι εσωτερικές μεταβλητές είναι το κεντρικό κομμάτι της αλυσίδας στη διαμόρφωση και λήψη αποφάσεων στο επίπεδο της μονάδος. Μία από αυτές τις εσωτερικές μεταβλητές είναι οι πολιτικοί ηγέτες ή ελίτ που διαμορφώνει τη πολιτική του κράτους . Νεοκλασικοί ρεαλιστές όπως Zakaria (1998) υποστηρίζουν ότι οι πολιτικοί είναι οι κύριοι παράγοντες και ότι οι αντιλήψεις τους είναι ζωτικής σημασίας. Ο Wohlforth (1993) δείχνει τη σημασία της αντίληψης που διακατέχει του ηγέτες με το παράδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Ισχυρίζεται δηλαδή ότι αυτές οι μεγάλες δυνάμεις χρησιμοποίησαν τις πραγματικές δυνατότητές τους με διαφορετικό τρόπο, γεγονός που τους οδήγησε να ανταποκρίνονται με διαφορετικό τρόπο, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τις προβλέψεις του νεορεαλισμού ότι όμοιες «μονάδες» με παρόμοια θέση στο σύστημα θα αντιδράσουν με τον ίδιο τρόπο στις συστημικές πιέσεις (Waltz, 2000).

Οι νεορεαλιστές δεν λαμβάνουν υπόψη τα συμφέροντα και τα κίνητρα των κρατών, τα οποία είναι σημαντικές παρεμβαίνουσες μεταβλητές που επηρεάζουν τον τρόπο αντίδρασης του κράτους στις πιέσεις που του ασκούνται από το σύστημα (Schweller, 2004). Μια άλλη σημαντική εγχώρια μεταβλητή είναι ο περιορισμός της εθνικής εξουσίας. Αυτή η μεταβλητή, κατά μία έννοια, καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο οι ΜΚΟ (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις) επηρεάζουν την ικανότητα ενός κράτους να εξάγει τους μέγιστους πόρους από την κοινωνία του (Zakaria, 1998). Η χρήση εγχώριων μεταβλητών έχει δημιουργήσει πολλές διαμάχες μεταξύ των μελετητών, με αποτέλεσμα νεορεαλιστές όπως Legro και Moravcsik , να κατηγορήσουν το νεοκλασικό ρεαλισμό ότι δήθεν απορρίπτει τις βασικές παραδοχές του νεορεαλισμού και υποστηρίζουν ότι οι νεοκλασικοί ρεαλιστές περιλαμβάνουν ακόμα και στοιχεία από τη θεωρία του φιλελευθερισμού (Legro & Moravcsik, 1999) . Η Sterling-Folker, σε έρευνά της σχετικά με τη συνάφεια μεταξύ του νεοκλασικού ρεαλισμού και του φιλελευθερισμού υποστηρίζει ότι « ...όταν εξετάζεται η επαγωγική λογική της συστημικής φιλελεύθερης και ρεαλιστικής θεωρίας, γίνεται σαφές ότι οι εσωτερικές μεταβλητές στο επίπεδο του κράτους μπορεί να έχουν αιτιώδη συνέπεια στη συστημική ρεαλιστική θεωρία , αλλά αυτές παρέχουν ελάχιστη συνάφεια στη συστημική φιλελεύθερη θεωρία» (Sterling-Folker, 1997).

3.4 Αναγνωρίζοντας ένα επιθετικό ρεαλιστή

Ένα κράτος που ακολουθεί το παράδειγμα του επιθετικού ρεαλισμού αναζητά την ασφάλεια μέσω της σκόπιμης μείωσης της ασφάλειας των άλλων κρατών. Οι επιθετικοί ρεαλιστές πιστεύουν βαθιά όχι μόνο ότι η διεθνής πολιτική ήταν και παραμένει πάντα ανταγωνιστική αλλά ότι επιβάλλεται να είναι έτσι «ή θα σε σκοτώσω ή εσύ θα σκοτώσεις εμένα» (Mearsheimer, 2007) . Η πραγματικότητα είναι ότι υπάρχουν ελάχιστες πιθανότητες πραγματικής συνεργασίας εκτός από προσωρινές συμμαχίες. Για το λόγο αυτό αποδίδουν όλες τις διαθέσιμες πηγές του κράτους στην προετοιμασία για την αναπόφευκτη σύγκρουση .

Πως θα εξετάσουμε αν ένα κράτος ακολουθεί στρατηγικές ασφάλειας που οδηγείτε από τον επιθετικό ρεαλισμό ; Σύμφωνα με τον Kydd υπάρχουν τέσσερα κριτήρια (Kydd, 1997) :

- ιδεολογία
- πολιτικές που εφαρμόζονται στις μειονότητες του κράτους
- πολιτικές που ακολουθούνται έναντι των πιο αδύναμων γειτόνων
- στρατιωτικές πολιτικές και πολιτικές εξοπλισμών

Υπάρχουν όμως και άλλα δύο κριτήρια που δύνανται να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να κατηγοριοποιηθεί εάν ένα κράτος ακολουθεί επιθετική πολιτική σύμφωνα με τον Tang (Tang, 2008) .

- το πρώτο κριτήριο αφορά στη παραδοχή της ύπαρξης του διλήμματος ασφαλείας από το κράτος και εάν αντιλαμβάνεται κάποιες έστω από τις επιπτώσεις του. Οι αμυντικοί ρεαλιστές κατανοούν το δίλημμα ασφάλειας και δέχονται ότι τα κράτη δεν μπορούν να δραπετεύσουν από αυτό αλλά μπορούν εξασκώντας συνεργατικές πολιτικές να το περιορίσουν. Αντίθετα οι επιθετικοί ρεαλιστές ή αρνούνται την ύπαρξη του διλήμματος ασφαλείας ή προσπαθούν να αποδράσουν από αυτό.
- το δεύτερο κριτήριο είναι η εφαρμογή από το κράτος αυτό-περιοριστικών μέτρων καθώς και η πρόθεση του να δεχθεί πολιτικές περιορισμού από άλλα κράτη.

Με βάση τα παραπάνω κριτήρια θα καταδειχθεί στη συνέχεια ότι η Τουρκία είναι αναθεωρητικό κράτος που εφαρμόζει επεκτατικές πολιτικές εις βάρος της Ελλάδος.

4. Η ανάλυση του διλήμματος ασφάλειας

4.1 Η μετεξέλιξη της Τουρκίας σε επιθετικό δρώντα

Κάποια κράτη αναζητούν τη χαμένη δόξα του παρελθόντος και γι' αυτό το λόγο γίνονται αναθεωρητικά ενώ κάποια άλλα θέλουν απλώς να διατηρηθεί το status quo (Rynning & Gussini, σ. 7). Τα κράτη που είναι αναθεωρητικά νιώθουν να απειλούνται ή τουλάχιστον δεν είναι ικανοποιημένα από την υπάρχουσα κατάσταση δηλαδή από το υπάρχων status quo ,για το λόγο αυτό προσπαθούν να βελτιώσουν τη θέση τους μέσα στο διεθνές σύστημα . Παρόλα αυτά υπάρχει η περίπτωση να παρουσιάσουν μια προσωρινή περιορισμένη υποστήριξη σε πολιτικές που φαίνεται ότι συντηρούν και εμποδώνουν τα υπάρχων status quo, όμως στην πραγματικότητα είναι μια κατάσταση που δεν θα διαρκέσει πολύ ούτε απολαμβάνει κάποιας σχετικής δέσμευσης από ένα αναθεωρητικό κράτος (Wolfers, 1962, σ. 18).

Με βάση τη θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού τα κράτη οφείλουν να προσπαθήσουν να δραπετεύσουν από το δίλημμα ασφάλειας διαμέσου επιθετικών πολιτικών εκμηδενίζοντας ουσιαστικά την απειλή των άλλων κρατών (Tang, 2010, σ. 16). Τα παραπάνω αποτυπώνουν πλήρως την ιδεολογία που ενστερνίζονται οι ηγέτες του Τουρκικού κράτους «Όσον αφορά στην πραγματική έννοια της βούλησης της Τουρκίας να γίνει μία περιφερειακή δύναμη , επιβάλλεται να αυξήσει την πολιτική και οικονομική επιρροή της στις θαλάσσιες οδούς , οι οποίες επεκτείνονται μέχρι τον Κόλπο από το Αιγαίο μέχρι την Αδριατική και από το Σουέζ μέχρι την Ερυθρά Θάλασσα . Επίσης , η Τουρκία δεν πρέπει να αποφύγει την υιοθέτηση μίας δραστήριας πολιτικής σε κάθε σημείο που αποτελεί διέξοδο στις ανοικτές θάλασσες του Αιγαίου και της Μαύρης Θάλασσας . Η Τουρκία πρέπει να προσέξει να μην κάνει λάθη που θα επηρεάσουν τις μακροπρόθεσμες πολιτικές της σε ευαίσθητα θέματα όπως το Αιγαίο» (Νταβούτογλου, 2010, σ. 173).

Η βαθύτερη αιτία της αύξουσας τουρκικής πίεσης πάνω στην Ελλάδα έγκειται στην συνεχή διεύρυνση της διαφοράς ανάμεσα στο γεωπολιτικό δυναμικό των δύο χωρών (Κονδύλης, 1998, σ. 410). Η παρουσία των τουρκικών στρατευμάτων κατοχής στην Κύπρο όπως και η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας σε νησιά του Αιγαίου, που ξεκίνησε μετά τα Ίμια καθώς επίσης και οι παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου από τουρκικά αεροσκάφη στο Αιγαίο, και ιδίως οι πτήσεις πάνω από κατοικημένες περιοχές και το casus belli σε περίπτωση ασκήσεως ενός καθολικά αποδεκτού δικαιώματος , όπως η αύξηση των χωρικών υδάτων στα 12 μίλια , κάνουν την τουρκική απειλή ψηλαφήσιμη στο σήμερα και αποτυπώνουν πλήρως τις στρατιωτικές πολιτικές που ακολουθούν (Συρίγος, 2015) .

Η αντίληψη περί εσωτερικών –εξωτερικών απειλών και ο συνακόλουθος εξοπλισμός με βαρύτητα στα επιθετικά όπλα , που προωθούν οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις , κάνουν στην πραγματικότητα την Τουρκία να φαντάζει η ίδια ως μια εξωτερική απειλή για τις γειτονικές της χώρες (Μηνάγιας, 2010, σ. 123). Η Στρατιά Αιγαίου έχει συγκροτήσει από τον καιρό της ειρήνης το Ege Musterek Ozel Goev Kuvveti /EMOGK (Στρατηγείο της διακλαδικής Δύναμης Αιγαίου Ειδικής Αποστολής) της οποίας η κύρια αποστολή αφορά στη διεξαγωγή αποβατικής επιχείρησης εναντίον των νησιών του Αιγαίου (Μηνάγιας, 2010, σσ. 160-161). Η ετοιμότητα για κατάληψη τμήματος του ελληνικού εδάφους επιβεβαιώνεται από τον Διοικητή της 1^{ης} ΤΘΤ Ταξίαρχο Yurdaer Olcan ,ο οποίος αναφέρει ότι μια τέτοια επιχείρηση είναι εντός των δυνατοτήτων των σχηματισμών της 1^{ης} Τ/ Στρατιάς . Το παραπάνω γεγονός δεν αποτελεί παρά επιβεβαίωση των εκτιμήσεων του επιθετικού σχεδιασμού των ΤΕΔ στο ΘΕ της Θράκης (Φράγκος, 2012, σ. 477). Επιπρόσθετα , η υψηλή επάνδρωση των μονάδων και των Σχηματισμών των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων τους παρέχει τη δυνατότητα να προβούν σε πολεμικές ενέργειες κατά της Ελλάδος σε χρόνους –ίσως και κάτω των – 48 ωρών και στα δύο δυνητικά Θέατρα επιχειρήσεων (Θράκη , Αιγαίο) (Μηνάγιας, 2014, σ. 14).

Το εχθρικό κλίμα που εκπέμπει η Τουρκία και η επιθετική συμπεριφορά της έναντι των γύρω κρατών ενισχύεται και από το γεγονός , ότι διαθέτει την έκτη κατά σειρά σε μέγεθος στρατιωτική δύναμη στον κόσμο. Είναι αξιοσημείωτο , ότι η μόνη εξαίρεση στην υπογραφείσα το 1990 «Συνθήκη για τον περιορισμό των Συμβατικών Δυνάμεων στην Ευρώπη» αφορά εδάφη της Τουρκίας που καλύπτουν το 24,4% της συνολικής έκτασης της . Για τα τουρκικά αυτά εδάφη δεν υφίστανται οι δεσμεύσεις περιορισμού του αριθμού των αρμάτων μάχης , τεθωρακισμένων οχημάτων , πυροβόλων , μαχητικών αεροσκαφών και επιθετικών ελικοπτερόων , που ισχύουν για την περιοχή από τον Ατλαντικό μέχρι τα Ουράλια , που καλύπτει η συγκεκριμένη συνθήκη . Έτσι η σύγχρονη στρατιωτική μηχανή της Τουρκίας εξακολουθεί να παραμένει ένα εργαλείο για να καλύπτει τις αδυναμίες της στο διπλωματικό πεδίο , όπως φάνηκε και στην περίπτωση των Ιμίων (Δουδούμης, 2010, σ. 144) .

Ίσως ακόμα σημαντικότερο είναι το γεγονός ότι η Τουρκία συνέδεσε το εξοπλιστικό της πρόγραμμα με την ανάπτυξη δικής της πολεμικής βιομηχανίας μέσω εκτεταμένων προγραμμάτων συμπαραγωγής έτσι , σήμερα είναι αυτάρκης κατά το 30% περίπου, με ανοδική τάση και με εξαγωγική κατεύθυνση (Κονδύλης, 1998, σ. 400) . Οι τουρκικοί εξοπλισμοί εντάσσονται σ' ένα πλήρως ολοκληρωμένο πρόγραμμα που καλύπτει κάθε πτυχή των επιχειρησιακών αναγκών των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. Τα εξοπλιστικά προγράμματα , τα οποία βρίσκονται σε εξέλιξη , κινούνται πάνω σε δύο κύριους άξονες . Ο πρώτος αφορά στην έμφαση που δίδεται στην απόκτηση αισθητήρων και ο δεύτερος στην απόκτηση όπλων μεγάλου βεληνεκούς και εν γένει όπλων μεγάλου πλήγματος (Μηνάγιας, 2016) .

Η Τουρκία δεν αντιλαμβάνεται το δίλημμα ασφάλειας αφού για τους σχεδιαστές της τουρκικής πολιτικής εθνικής ασφάλειας η Ελλάδα αποτελεί απειλή , όχι τόσο λόγω των επιθετικών στρατιωτικών της ικανοτήτων όσο λόγω της «πρόθεσης» της , όπως αναφέρουν , να μετατρέψει το Αιγαίο σε «ελληνική λίμνη» . Η Τουρκία θεωρεί ότι η ενίσχυση της ασφάλειας των νησιών του ανατολικού Αιγαίου αποτελεί παραβίαση διάφορων διεθνών συνθηκών , με αποτέλεσμα να δημιουργεί μια «απαράδεκτη» απειλή για την τουρκική ασφάλεια (Νταβούτογλου, 2010) . Εξαιτίας αυτού υπάρχει έντονη διάσταση απόψεων όσο αφορά στα μέσα διευθέτησης των διαφορών μεταξύ των δύο χωρών. Η Τουρκία προκρίνει ότι η σωστή οδός για τη λύση των προβλημάτων είναι η άμεση διαπραγμάτευση για όλα τα τεθέντα ζητήματα ενώ η Ελλάδα αντιτείνει ότι καμία κυρίαρχη χώρα δεν θέτει προς διαπραγμάτευση τα

κυριαρχικά της δικαιώματα και κατηγορεί την Άγκυρα για επεκτατικές διαθέσεις και πρόθεση αλλαγής του status quo (Stivachtis, 2001, σ. 5).

Οι πολιτικές της Τουρκίας έναντι των μειονοτήτων επιβεβαιώνουν την επιθετική της στάση. Τις τελευταίες δεκαετίες διέρχεται μία μόνιμη εσωτερική κρίση σύγκρουσης με την κουρδική εθνότητα (Γιαλουρίδης, 2016) όπως και με τη θρησκευτική μειονότητα των αλεβήδων οι οποίοι είναι καταδιωκόμενοι αφού το κράτος τους θεωρεί μουσουλμάνους (ενώ οι ίδιοι μισούν τον ισλαμισμό) και τους απαγορεύει να γράφουν στην ταυτότητα τους ως θρήσκευμα το «αλεβής». Οι τελευταίοι κρατούνται μόνιμα σε απόσταση , περιθωριοποιημένοι, οικονομικά εξαθλιωμένοι, καταπιεσμένοι, μακριά από δυνατότητες μόρφωσης, απογυμνωμένοι τελείως από κάθε νόμιμο δικαίωμα που αναγνωρίζεται διεθνώς σε εθνότητες και κοινότητες (Φράγκος, 2012, σσ. 499-500). Πέραν τούτου, η Τουρκία, στο πλαίσιο της ενταξιακής της πορείας, οφείλει να εκπληρώσει βασικές διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις της όσον αφορά τον σεβασμό των μειονοτικών δικαιωμάτων και της θρησκευτικής ελευθερίας. Η Ελλάδα αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στον σεβασμό από την Τουρκία των διεθνώς αναγνωρισμένων δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας και της θρησκευτικής ελευθερίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών). Μέχρι της αρχές της δεκαετίας του 1990 οι Έλληνες της Ίμβρου και της Τενέδου δεν αριθμούσαν πάνω από μερικές εκατοντάδες, ενώ η κάποτε εύρωστη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης μειώθηκε σε λίγο παραπάνω από 3000 άτομα . Οι αριθμοί αυτοί φανερώνουν της τουρκική πρακτική , που ήθελε την εξασθένηση της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία (Clogg, 2003, σ. 224).

Η Τουρκία έχει επίσης ανοικτές εδαφικές διεκδικήσεις με την Αρμενία , το Ιράν και τη Συρία. Οι σχέσεις προβλέπεται να διατηρηθούν σε ένα επίπεδο ψυχρών σχέσεων και αμοιβαίας δυσπιστίας , που τροφοδοτείται επιπλέον από επεισόδια μικρής σημασίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο μέσος Τούρκος πολίτης θεωρεί τη Συρία το δεύτερο μεγαλύτερο εχθρό της χώρας του, με πρώτο την Ελλάδα . Η Συρία και το Ιράκ θεωρούν ότι η πολιτική της Τουρκίας για τους υδάτινους πόρους καταργεί το status quo, που είχε παγιωθεί με σχετικές συμφωνίες των ετών 1921, 1926, 1946 και 1987 (Δουδούμης, 2010, σσ. 137-141). Επιβεβαίωση της επιθετικής πολιτικής της Τουρκίας έναντι των πιο αδύναμων γειτόνων μπορεί να χαρακτηριστεί το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του Φεβρουαρίου 2010 , με το οποίο της ζητήθηκε, μεταξύ άλλων, η άμεση απόσυρση των στρατιωτικών της δυνάμεων από την Κύπρο και η επιστροφή της Αμμοχώστου σύμφωνα με την απόφαση 550 του 1984 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (Δουδούμης, 2010, σ. 132).

Η παραπάνω ανάλυση κατέδειξε με σαφή τρόπο ότι η Τουρκία πράγματι αποτελεί ένα αναθεωρητικό κράτος με έντονες επεκτατικές διαθέσεις και τάσεις ηγεμονισμού. Η απειλή της όπως τουλάχιστον εκλαμβάνεται από την Ελλάδα είναι πραγματική και θα δειχθεί παρακάτω ότι εντείνει σε μεγάλο βαθμό το δίλημμα ασφάλειας.

4.2 Δίλημμα ασφάλειας και νεοκλασικός ρεαλισμός

Ο αμυντικός ρεαλισμός και νεοκλασικός ρεαλισμός όπως υποστηρίζει ο Taliaferro (Taliaferro, 2000/01) είναι συμπληρωματικές θεωρίες παρά ανταγωνιστικές με την έννοια ότι η πρώτη επεξηγεί συμπεριφορές και γεγονότα που η άλλη θεωρία δεν εξηγεί. Εντός αυτού του θεωρητικού πλαισίου, θα δείξουμε ότι ο νεοκλασικός ρεαλισμός ως θεωρία συμπληρωματικά με τον αμυντικό ρεαλισμό επεξηγούν με σαφήνεια τη φύση και την ένταση του διλήμματος ασφάλειας.

Οι παράγοντες που δίνουν το έναυσμα για τη παραγωγή του διλήμματος ασφάλειας σύμφωνα με τον αμυντικό ρεαλισμό είναι η αναρχία, η αβεβαιότητα, ο φόβος και ο διεθνής καταμερισμός ισχύος (Tang, 2010). Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές θεωρούν ότι τα κράτη απαντούν στις αβεβαιότητες της διεθνούς αναρχίας αναζητώντας να ελέγξουν και να καθορίσουν το εξωτερικό τους περιβάλλον. Για να κατανοήσει κάποιος με ποιο τρόπο τα κράτη αλληλεπιδρούν και απαντούν στο εξωτερικό τους περιβάλλον θα πρέπει να αναλύσει πως οι συστημικές πιέσεις μεταφράζονται διαμέσου παρεμβαλλόμενων μεταβλητών από το επίπεδο του κράτους όπως είναι οι πεποιθήσεις των ηγετών και η κρατική δομή (Rose, 1998, σ. 152).

Οι νεοκλασικοί έχουν ορίσει ως κύρια ανεξάρτητη μεταβλητή τη σχετική ισχύ με την έννοια της κατοχής πόρων και πρώτων υλών καθώς και της ικανότητας του κράτους να ανταποκρίνεται στις προκλήσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος. Η ένταση του διλήμματος ασφάλειας μπορεί να ρυθμίζεται από φυσικούς και τεχνολογικούς παράγοντες όπως η τεχνολογία και η γεωγραφία καθώς και ψυχολογικούς παράγοντες όπως οι πεποιθήσεις των ηγετών σχετικά με τις ικανότητες και τις προθέσεις των κρατών τους αλλά και των αντιπάλων τους (Tang, 2009). Αυτό συμβαίνει διότι υφίστανται οι παρεμβαλλόμενες μεταβλητές μεταξύ του διλήμματος ασφάλειας και της ενέργειας ενός κράτους ως απότοκος της εξωτερικής πολιτικής (πχ πολέμου). Αυτές οι μεταβλητές έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο από ότι η συνολική ισορροπία ισχύος στο διεθνές σύστημα επειδή επηρεάζουν τις αποφάσεις που λαμβάνουν οι ηγέτες (Taliaferro, 2006, σσ. 472-473).

Οι παρεμβαλλόμενες μεταβλητές που ουσιαστικά φιλτράρουν τις συστημικές πιέσεις και θα χρησιμοποιηθούν στην παρακάτω ανάλυση είναι οι εξής :

- οι πεποιθήσεις και οι αντιλήψεις των ηγετών για το κράτος τους και τους αντιπάλους τους (Rose, 1998, σ. 157)
- η δυνατότητα πρόσβασης των εθνικών ηγετών στις υλικές δυνάμεις και πόρους του κράτους (Zakaria, 1998) και η διοχέτευσή τους προς την επιδιωκόμενη κατεύθυνση (Rose, 1998, σ. 158).
- η κατοχή υψηλής στρατιωτικής τεχνολογίας και η γεωγραφία (Taliaferro, 2006).

Προκειμένου να περιγράψουμε τους συστημικούς παράγοντες που διαμορφώνουν το δίλημμα ασφάλειας μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας ο αμυντικός ρεαλισμός αναφέρεται στην ανασφάλεια και τη σύγκρουση που προκύπτουν από την αναπόδραστη φύση της αυτοβοήθειας που ενυπάρχει στο διακρατικό σύστημα καθώς και από την ισορροπία ισχύος (Ifantins & Aydın, 2004, σ. 17). Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας μετά τον τερματισμό του διπολικού συστήματος χαρακτηρίζεται από μια ποικιλία αλληλοσυγκρουόμενων κατευθύνσεων, αποτέλεσμα της προσπάθειας που καταβάλει για να εκμεταλλευτεί κάθε ευκαιρία που της παρουσιάζεται. Η αναδυόμενη επιθυμία της Τουρκίας να καταστεί ηγεμόνας στην περιοχή στη μεταψυχροπολεμική περίοδο χαρακτηρίζεται και από το γεγονός της αναζήτησης ισχύος που θα τη καθιστούσε μια τέτοια δύναμη (Ευαγόρου, 2010, σ. 137). Η παρουσία ενός μόνο παγκόσμιου ηγεμόνα ως υπερδύναμη του διεθνούς συστήματος καθώς και η αλλαγή του δόγματος της συμμαχίας του NATO (Ifantis, 2005, σ. 381) άνοιξε ευκαιρίες στην Τουρκία για περιφερειακή επέκταση. Η τελευταία καθ όλη τη διάρκεια της μεταψυχροπολεμικής περιόδου ακολούθησε μια πρωτοφανή επεκτατική πολιτική στρατηγική ακολουθούμενη από υπέρμετρη αύξηση των στρατιωτικών εξοπλισμών (Λιούσης, 2005). Αυτοί λοιπόν οι συστημικοί

παράγοντες φιλτράρονται διαμέσου εσωτερικών μεταβλητών όπως αυτές έχουν ήδη περιγραφεί στην αρχή της υποενότητας ρυθμίζοντας την ένταση του διλήμματος ασφάλειας.

Σύμφωνα με την επίσημη γραμμή της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής « Μια εξωτερική πολιτική που δεν διακρίνεται για τους έντονους και δυναμικούς ρυθμούς της και η οποία στηρίζεται στη διατήρηση του υπάρχοντος status quo, όχι μόνο δεν θα μπορέσει να μεταμορφώσει τη γεωπολιτική θέση της χώρας σε παγκόσμια δύναμη ,αλλά ούτε καν θα μπορέσει να υπερασπιστεί τα υπάρχοντα σύνορα της» (Νταβούτογλου, 2010, σ. 53).Ένα δείγμα της εν λόγω εκτίμησης αποτελεί και η ακόλουθη δήλωση του Abdullah Gul: « Τα μεγάλα έθνη χαρακτηρίζονται από τις ευθύνες που αναλαμβάνουν. Αναμφίβολα , για να αναληφθούν μεγάλες ευθύνες απαιτείται μεγάλη ισχύς . Επομένως , χωρίς μεγάλη στρατιωτική ισχύ δεν είναι δυνατόν να υπάρξει μεγάλη ισχύς» (Μηνάγιας, 2016).Επίσης , από τον πρώην πρόεδρο Δημοκρατίας Abdullah Gul, ο οποίος στις 13-05-2014 δήλωσε ότι , η Τουρκία , για να εξασφαλίσει την ειρήνη , είναι υποχρεωμένη να δείξει ότι είναι έτοιμη για πόλεμο εάν υπάρξουν οι προϋποθέσεις (Μηνάγιας, 2016).Οι παραπάνω απόψεις των ηγετών της Τουρκίας καθώς και η προσπάθεια να εντάξει στο στενό κύκλο συμμάχων της την Αλβανία, τις μουσουλμανικές χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας όπως και τη FYROM στο πλαίσιο του νέου οθωμανισμού έγινε αποδεκτή από την Αθήνα ως μια προσπάθεια περικύκλωσης από εχθρικά διακείμενες χώρες αλλά και προβολής επιπλέον αιτημάτων που σχετίζονται με θέματα κρατικής κυριαρχίας φιλτράρουν τις συστημικές πιέσεις που διαμορφώνουν το δίλημμα ασφάλειας αυξάνοντας την ένταση του μεταξύ των δύο κρατών. (Stivachtis, 2001, σ. 1).

Αναφορικά με την απειλή αυτή και την πολιτική που εφαρμόζει η Άγκυρα στα πλαίσια επίλυσης των ελληνοτουρκικών διαφορών , κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί η ακόλουθη δήλωση του Τούρκου υπουργού Άμυνας Vecdi Gönül για τη σημασία που δίδουν οι τούρκοι στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας τους : «Μάθαμε από τους προγόνους μας την αναγκαιότητα συνύπαρξης της προετοιμασίας για πόλεμο μαζί με την βασική αρχή επίλυσης των προβλημάτων της Τουρκίας μέσω της διπλωματίας.... Όμως , αν η διπλωματία δεν υποστηρίζεται από στρατιωτική ισχύ, τότε αυτό είναι μια παραίτηση» Περαιτέρω θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα περισσότερα εξοπλιστικά προγράμματα αποφασίστηκαν από την κυβέρνηση Erdogan μετά το 2004 , ενώ ο τούρκος πρωθυπουργός παραπλανούσε την ελληνική πλευρά προτείνοντας μείωση των εξοπλισμών (Μηνάγιας, 2016).Επιπλέον το δορυφορικό πρόγραμμα της Τουρκίας σε συνδυασμό με τον εκσυγχρονισμό του τουρκικού συστήματος C⁴I, η απόκτηση αεροπορικής υπεροχής με την ολοκλήρωση του προγράμματος Peace Onyx II και η προμήθεια του συστήματος LANTIRN για τα α/φη αποτυπώνουν τη σημασία των ηγετών της χώρας για την τεχνολογία (Ντόκος, 2001, σ. 177). Η τεχνολογική καινοτομία ως παρεμβαλλόμενη μεταβλητή έχει καταστεί ένας αποφασιστικών παράγοντας για το διεθνή ανταγωνισμό μεταξύ των αναπτυγμένων κρατών (Gilpin, 2002, σ. 113) . Η σημασία τους για ένα κράτος είναι τεράστια σε σχέση με την ικανότητα επιβολής έναντι των άλλων κρατών (Ντόκος, 2001, σ. 28). Η κατοχή υψηλής στρατιωτικής τεχνολογίας από την Τουρκία προκαλεί την αίσθηση της μείωσης της ασφάλειας στην Ελλάδα, γεννά την ανάγκη για μια νέα κούρσα εξοπλισμών και αυξάνει την ένταση του διλήμματος ασφάλειας (Ευαγόρου, 2005).

Στην περίπτωση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, τα ζητήματα εσωτερικής πολιτικής και θέματα εξωτερικής πολιτικής είναι τόσο έντονα διασυνδεδεμένα που είναι δυνατό να παράξουν το πλέον πρόσφορο έδαφος για μια βίαιη σύγκρουση μεταξύ των δύο χωρών. Ένας καθοριστικός εσωτερικός παράγοντας είναι οι πεποιθήσεις και οι αντιλήψεις της στρατιωτικής ελίτ της Τουρκίας που βρίσκονται στο επίκεντρο των αποφάσεων της εξωτερικής πολιτικής . Η επίδραση τους στη διαμόρφωσή της είχε ανέκαθεν ιδιαίτερη βαρύτητα (Μηνάγιας, 2010, σ.

137). Πρέπει να επισημάνουμε ότι αυτό που τα κράτη προσδιορίζουν ως θέμα εθνικής ασφάλειας και θέτουν σαν στόχο της εξωτερικής τους πολιτικής ουσιαστικά καθορίζεται από τη φύση της ανάλυσης του διεθνούς συστήματος και των πεποιθήσεων των ηγετών τους (Kitchen, 2010, σ. 140). Η δημιουργία έντασης με την Ελλάδα σε περιπτώσεις εσωτερικής αναταραχής και η εξαγωγή της κρίσης αποτελούν γνωστό σενάριο και συνηθισμένη πρακτική η οποία έχει εφαρμοστεί κατά το παρελθόν από τους ηγέτες του Τουρκικού κράτους και τις στρατιωτικές ελίτ (Φράγκος, 2012, σ. 452) επιδρώντας καταλυτικά στην ένταση του διλήμματος ασφάλειας.

Η Τουρκία επί Ερντογάν λόγω της ηγετικής του φυσιογνωμίας κατάφερε να υιοθετήσει μία εξωστρεφή και, σε γενικές γραμμές, επιτυχημένη εξωτερική πολιτική χρησιμοποιώντας το ιδεολογικό υπόβαθρο του νέο-οθωμανισμού και στηριζόμενος στην αναβαθμισμένη γεωστρατηγική αξία της χώρας του λόγω της αυξανόμενης εμπλοκής των ΗΠΑ στο χώρο της Μέσης Ανατολής μετά την 11η Σεπ (Συρίγος, 2015, σσ. 617-618). Αυτή η νέο-οθωμανική εξωτερική πολιτική δεν θα μπορούσε να διαχωριστεί από μια ισχυρή επιρροή του Ισλάμ στο εσωτερικό της χώρας (Γιαλλουρίδης, 2001, σ. 80). Η πολιτική Ερντογάν όμως δείχνει ότι ελάχιστες διαφορές υπάρχουν μεταξύ κεμαλικών και ισλαμιστών στη στάση τους έναντι της Ελλάδος και επιβεβαιώνουν τη βαρύτητα των παρεμβαλλόμενων μεταβλητών που θέτει ο νεοκλασικός ρεαλισμός ως ρυθμιστές της έντασης του διλήμματος ασφάλειας, δηλαδή την δυνατότητα ενός ηγέτη να κινητοποιήσει το λαό του και την σημασία της γεωγραφίας. Προς επίρρωση των προηγούμενων παρατίθενται οι απόψεις του Νταβούτογλου για τη αξία της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου « Ακόμη και αν δεν υπήρχε ένας μουσουλμάνος Τούρκος εκεί, η Τουρκία όφειλε να διατηρεί ένα Κυπριακό ζήτημα ...είναι ένα είδος πλωτής βάσης και προσφέρει ευκαιρίες για παγκόσμιες στρατηγικές» (Νταβούτογλου, 2010, σσ. 279-280). Η γεωγραφία δίνει πλεονεκτήματα μονάχα σε σχέση με κάποιον άλλον ,και ότι είναι από τη μια άποψη πλεονέκτημα μπορεί από την άλλη να συνιστά μειονέκτημα ή αντίστροφα (Κονδύλης, 1998, σ. 392). Αφενός η έκταση της τουρκικής επικράτειας είναι εξαπλάσια από την ελληνική, αφετέρου συνιστά σχεδόν εξ ολοκλήρου (δηλαδή με εξαίρεση το μικρό ευρωπαϊκό τμήμα της Τουρκίας) χώρο συμπαγή και ολόκληρο ,ενώ ο ελληνικός χώρος (και μάλιστα η κρίσιμη ως θέατρο πολέμου περιοχή ολόκληρου του Αιγαίου καθώς και η βόρεια Ελλάδα από τον Έβρο μέχρι τη Θεσσαλονίκη) αποτελείται από κατεσπαρμένα και μεμονωμένα εδάφη νησιά ή στενές λωρίδες .Το στρατηγικό πλεονέκτημα που δίνει η τέτοια κατανομή του χώρου στην τουρκική πλευρά είναι προφανές (Κονδύλης, 1998) και δυναμώνει το αίσθημα φόβου δηλαδή το δίλημμα ασφάλειας (Jervis, 2003, σσ. 185-188).

Η παραπάνω ανάλυση κατέδειξε με πολύ καθαρό τρόπο ότι οι προβλέψεις του νεοκλασικού ρεαλισμού ως μία θεωρία εξωτερικής πολιτικής σε συνδυασμό με τη συστημική θεωρία του αμυντικού ρεαλισμού επεξηγούν πλήρως την φύση και την ένταση του διλήμματος ασφάλειας μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας ενώ απαντούν και στο ερώτημα (Tsakonas, 2009) γιατί αυτά τα δύο κράτη δεν αποκόμισαν οφέλη όπως άλλα κράτη στη μεταψυχροπολεμική εποχή.

4.3 Το δίλημμα ασφάλειας από την Ελληνική οπτική

Στην ενότητα αυτή θα παρουσιάσουμε το δίλημμα ασφάλειας μεταξύ Ελλάδος-Τουρκίας από την ελληνική οπτική με τη χρήση μιας μήτρας δύο επί δύο. Ως δεδομένα λαμβάνονται τα παρουσιασθέντα στοιχεία στην εργασία και τα ευρήματα που επιβεβαιώνουν ότι, η Ελλάδα είναι μια χώρα που επιδιώκει να διατηρηθεί το status quo ενώ η Τουρκία αποτελεί μια αναθεωρητική δύναμη που αναζητά τοπική ηγεμονία σε περιφερειακό επίπεδο.

Με την έννοια συνεργασία-cooperation (C) μεταξύ των δύο κρατών αντιλαμβανόμαστε πολιτικές που ακολουθούνται από την Τουρκία και την Ελλάδα οι οποίες δεν διαταράσσουν την ισορροπία μεταξύ τους και δεν αυξάνουν την ένταση του διλήμματος ασφάλειας .

Με τον όρο defection (αποστασία) (D) υπονοείται το ακριβώς αντίθετο δηλαδή πολιτικές που δοκιμάζουν τις σχέσεις Ελλάδος –Τουρκίας ,τη μεταξύ τους ισορροπία και αυξάνουν την ένταση του διλήμματος ασφάλειας .

Στις επιλογές έχουνε δοθεί οι παρακάτω τιμές σύμφωνα με τις προτιμήσεις των κρατών αναφορικά με την επιλογή συνεργασία (C) ή αποστασία (D) και οι οποίες έχουν προκύψει από τα ευρήματα της έρευνας σχετικά με την επιδιωκόμενη εξωτερική πολιτική και τη στρατηγική εθνικής ασφάλειας. Εκτός από τα εθνικά συμφέροντα οι παράγοντες που επηρεάζουν τις επιλογές των δύο κρατών είναι η πίστη στο διεθνές δίκαιο και η ύπαρξη οικονομικών πόρων.

Πίνακας 1.Κλίμακα Προτιμήσεων Ελλάδος-Τουρκίας

4	υψηλότερη (high)
1	μικρότερη (lowest)

CC: Όταν και τα δύο κράτη επιλέγουν τη συνεργασία, για την Ελλάδα αυτό σημαίνει ότι δύναται να διατηρήσει τα κεκτημένα και να προσβλέπει σε μια μελλοντική επέκταση των θαλασσιών υδάτων στα 12νμ ενώ διατηρείται η ισορροπία με την Τουρκία στο Αιγαίο. Επιπλέον η Ελλάδα δεν θα αναγκαστεί να αυξήσει τις αμυντικές της δαπάνες ενώ ταυτόχρονα τηρούνται οι διεθνής συνθήκες και συμβάσεις.

Στο μέτωπο του Αιγαίου προτεραιότητα της ελληνικής πλευράς ήταν και είναι η αποφυγή άμεσης σύγκρουσης με την Τουρκία. Ακολουθήθηκε αμυντική πολιτική και όλες οι ελληνικές επιδιώξεις περιορίζονταν στην επαναφορά του status quo ante 1974, του καθεστώτος δηλαδή που ίσχυε στον αιγιακό χώρο πριν από την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο. Μοναδικό νέο σημείο ήταν αυτό της οριοθετήσεως της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Η ελληνική στάση είναι απότοκος της αντιλήψεως που θεωρεί ότι το Status quo στο Αιγαίο είναι σε γενικές γραμμές θετικό για την Ελλάδα. Οποιαδήποτε έστω και μικρή διαταραχή της ισορροπίας που διαμορφώθηκε στα χρόνια μέχρι το 1973 θα απέβαινε εις βάρος της χώρας μας, διότι αυτομάτως θα έφερνε στην επιφάνεια όλα τα αιτήματα των Τούρκων. Παράλληλα, προχώρησαν η ανασυγκρότηση των ελληνικών ένοπλων δυνάμεων και η συστηματική οχύρωση των ανατολικών νησιών του Αιγαίου (Συρίγος, 2015).

Η Τουρκία με δεδομένο τις αναθεωρητικές τάσεις που παρουσιάζει είναι μάλλον απίθανο να δείξει τάσεις συνεργασίας. «Η συγκέντρωση των νησιών του Αιγαίου στα χέρια της Ελλάδας δημιουργεί το πιο σημαντικό αρνητικό στοιχείο στην πολιτική της Τουρκίας για το εγγύς θαλάσσιο χώρο. Η βασική πηγή του προβλήματος στο Αιγαίο είναι η αθεράπευτη αντίφαση μεταξύ του παρόντος καθεστώτος και της σημερινής γεωλογικής –γεωπολιτικής πραγματικότητας. Τα νησιά του Αιγαίου αποτελούν μία φυσική προέκταση της γεωλογικής δομής της Χερσονήσου της Ανατολίας» (Νταβούτογλου, 2010, σ. 171).

DC: Η δεύτερη κατάσταση παρουσιάζει προτιμήσεις υπό τις εξής προϋποθέσεις. Σχετική αύξηση της δύναμης της Ελλάδος στο Αιγαίο ενώ η Τουρκία παραμένει στο ίδιο επίπεδο. Η αύξηση της δυναμικής της Ελλάδος θα οφείλεται στην δύναμη που θα προσδώσουν οι

συμμαχίες με ισχυρούς παίκτες του διεθνούς συστήματος (Ρωσία , Κίνα , Ισραήλ ,) ή γειτονικά κράτη με κοινά συμφέροντα (Αίγυπτος, Σερβία ,Βουλγαρία) αλλά και στην ενδυνάμωση των πολιτικών κοινής άμυνας στην ΕΕ κυρίως όμως στην τήρηση θετικής στάσης των ΗΠΑ στα αιτήματα της Ελλάδος. Στο σενάριο αυτό ενδεχόμενος να υπάρχει και αύξηση κόστους διότι η αύξηση της στρατιωτικής ισχύος όπως πχ αγορά μαχητικών 5ης γενιάς ή αντικατάσταση του στόλου των φρεγατών απαιτεί υλικούς πόρους . Ο ανταγωνισμός όπως τονίζει και ο Glaser είναι μια πολύ ακριβή τακτική που απαιτεί πρώτες ύλες και διαθέσιμα οικονομικά αποθέματα ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μια επικίνδυνη κατάσταση που είναι δυνατόν όταν υπάρξει κλιμάκωση να αυξήσει την σύγκρουση και να καταστήσει το κράτος πιο αδύναμο (Glaser, 1997, σ. 417) .

Είναι εμφανές ότι μια τέτοια κατάσταση δε γίνεται ανεκτή με ευκολία από την Τουρκία. Επιπλέον, ήδη η συνεργασία Ελλάδος –Κύπρου –Ισραήλ στην Ανατολική Μεσόγειο ενόχλησε ιδιαίτερα την Άγκυρα, η οποία άρχισε να απειλεί ότι δεν θα δεχθεί τετελεσμένα και θα αντιδράσει δυναμικά σε οποιαδήποτε ενέργεια σχετική με έρευνα πετρελαίου στην Α.Ο.Ζ., χωρίς πρότερη επίλυση του κυπριακού προβλήματος (Μηνάγιας, 2010).

CD: Η τρίτη κατάσταση παρουσιάζει την απειλή της Τουρκίας που δοκιμάζει τα συμφέροντα της Ελλάδος στο Αιγαίο. Η Τουρκία προβαίνει σε σημαντική αύξηση της στρατιωτικής της ισχύος με αγορά στρατιωτικού υλικού ενώ η ισχύς της Ελλάδος μειώνεται. Η Τουρκία κινείται με την λογική της ισχύος και ο συσχετισμός των δυνάμεων είναι αρνητικός για την Ελλάδα. Στόχος της είναι να επιβάλλει όποτε το επιθυμεί, τους όρους της. Για το λόγο αυτό πρέπει άμεσα να αυξηθεί η αποτρεπτική ικανότητα της Ελλάδος. Αυτό θα καταστήσει το κόστος για την Τουρκία σε περίπτωση επιθετικής ενέργειας μεγαλύτερο από το όφελος. Μόνο έτσι δύναται να πεισθεί να προχωρήσει σε ένα έντιμο συμβιβασμό με την Ελλάδα, που θα διασφαλίζει μακροπρόθεσμα την ειρήνη.

DD: Εάν η Ελλάδα παρά τη σοβούσα οικονομική κρίση αποφασίσει να αυξήσει τους αμυντικούς εξοπλισμούς και να στρέψει την ισορροπία δυνάμεων υπέρ αυτής, δηλαδή να επιλέξει την αποστασία αντί της συνεργασίας, θα δοκιμάσει τα όρια ανοχής της Τουρκίας με μία κλιμάκωση της έντασης του διλήμματος ασφάλειας. Στην περίπτωση αυτή το status quo δοκιμάζεται και από τα δυο κράτη σ' ένα μη συνεργατικό πνεύμα. Βέβαια, οι πολεμικές ικανότητες ενός κράτους είναι συνάρτηση όχι μόνο της στρατιωτικής αλλά και τις οικονομικής ισχύος του. Εξαρτώνται επίσης από την εσωτερική συνοχή του καθώς και από την ικανότητα του πολιτικού συστήματος να αξιοποιεί τους εθνικούς πόρους για την επίτευξη των εθνικών σκοπών. Επομένως πρόκειται για μια σύνθετη και πολύπλευρη έννοια εθνικής ισχύος (Παπασωτηρίου, 2009, σ. 35). Απ' αυτήν την σκοπιά είναι επιτακτική ανάγκη να γίνεται διαχωρισμός του άμεσου διεθνούς περιβάλλοντος ασφάλειας μιας χώρας καθώς και της απόφασής της να προχωρήσει σε στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Εάν λοιπόν το περιβάλλον ασφάλειας του κράτους επιβάλλει εξοπλισμούς τότε πρέπει να γίνονται ακόμη και εάν αυτό θέτει σε κίνηση το σπινάλι του διλήμματος ασφάλειας και γενικά υπάρχουν αντιδράσεις από τους αντιπάλους (Glaser, 2004, σ. 45).

Σε αντίθεση με την Ελλάδα η Τουρκία διαχρονικά προτιμά την αποστασία δηλαδή τη μη συνεργασία από τη συνεργασία. Η Τουρκία είναι μη συνεργάσιμη και για το λόγο αυτό επενδύει μεγάλα ποσά στους εξοπλισμούς της με δεδομένο και την αλματώδη οικονομική αύξηση του ΑΕΠ της. Επιπλέον αυτού του σημαντικού παράγοντα η Τουρκία δεν απασχολείται ιδιαίτερα με τη νομιμότητα των πράξεων της αλλά και ούτε εάν τα άλλα κράτη

αποδέχονται ή όχι τις ηγεμονικές τάσεις της στην περιοχή. Παρόλα αυτά το ζήτημα για την Τουρκία είναι κατά πόσο η αύξηση της δύναμης της θα αποδώσει σχετικά κέρδη σε επιρροή , διεθνές κύρος και ενδεχομένως αύξηση της οικονομία της μέσω των ενεργειακών διαδρομών .

Με βάση τη διαφαινόμενη πρόθεση της Ελλάδος να διασφαλίσει τα θαλάσσια κυριαρχικά δικαιώματά της, η τουρκική στρατηγική εστιάζεται σε τέσσερις άξονες . Ο πρώτος άξονας έχει σχέση με την ανατροπή της ισορροπίας δυνάμεων στο Αιγαίο και τη δημιουργία φοβικών συνδρόμων στη ελληνική πλευρά . Ο δεύτερος άξονας αφορά στη μη επίλυση του κυπριακού προβλήματος πριν την εξεύρεση λύσης στο θέμα της οριοθέτησης των θαλασσίων ζωνών , προκειμένου η Άγκυρα να έχει την Κύπρο ενέχυρο. Ο τρίτος άξονας προβλέπει την εμμονή στο casus belli, για να χρησιμοποιηθεί αυτό ως επιχείρημα νομιμοποίησης μιας ενδεχόμενης τουρκικής επιθετικής ενέργειας και τέλος ο τέταρτος άξονας επικεντρώνεται σε μια κλιμακούμενη ένταση στο Αιγαίο προκειμένου η Τουρκία να εξασφαλίσει είτε τη σύμφωνη γνώμη, είτε το συμβιβασμό της διεθνούς κοινότητας στην οποία θα δοθεί η εντύπωση του νόμιμου των διεκδικήσεων της στην περιοχή. Αναφορικά με τη στάση της διεθνούς κοινότητας στο ενδεχόμενο μιας τουρκικής επιθετικής ενεργείας εναντίον της Ελλάδος , η Άγκυρα εκτιμά ότι οι χώρες της περιοχής και οι διεθνείς οργανισμοί, μετά το αρχικό «σοκ» που θα υποστούν , θα παρέμβουν για κατάπαυση του πυρός μετά από 3-4 μέρες. Επομένως, ο επιδιωκόμενος σκοπός των τούρκων θα πρέπει να ολοκληρωθεί εντός 3-4 ημερών το μέγιστο. Συνεπώς, αυτό πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη σε σχέση με τον απαιτούμενο χρόνο για κινητοποίηση των ελληνικών δυνάμεων (Μηνάγιας, 2014).

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση καταλήγουμε ότι για την Ελλάδα η σειρά των προτιμήσεων της θα είναι: CC>DC>CD>DD ενώ για την Τουρκία θα είναι : CD>DD>CC>DC. Με βάση λοιπόν τις προτιμήσεις διαμορφώνουμε την μήτρα δύο επί δύο και παρουσιάζουμε το δίλημμα ασφάλειας.

Πίνακας 2. Δίλημμα ασφάλειας Ελλάδος-Τουρκίας : Προτιμήσεις Συνεργασίας-Αποστασίας

	ΤΟΥΡΚΙΑ	
ΕΛΛΑΔΑ	(C=4, C=2)	(C=2, D=4)
	(D=3,C=1)	(D=1, D=3)

5. Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία , μπορούμε να πούμε συμπερασματικά ότι οι στόχοι που είχαν τεθεί, δηλαδή τα ερευνητικά ερωτήματα, απαντήθηκαν στο σύνολο τους με βάση την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία καθώς και τα εμπειρικά δεδομένα. Επιτεύχθηκε με την επιλογή της περιπτωσιολογικής μελέτης των δύο χωρών η προσπάθεια σύνδεσης για πρώτη φορά του διλήματος ασφάλειας με μεταβλητές που προέρχονται από τα όλα τα επίπεδα ανάλυσης αντλώντας στοιχεία από τη θεωρία του αμυντικού ρεαλισμού και του νεοκλασικού ρεαλισμού. Με την εφαρμογή της θεωρίας του νεοκλασικού ρεαλισμού εδείχθη ότι το δίλημμα ασφαλείας παράγεται από τις πιέσεις της δομής του διεθνούς συστήματος αλλά ταυτόχρονα προέρχεται και από το επίπεδο του κράτους και του ατόμου-ηγέτη. Κατά συνέπεια η βασική μεθοδολογική στόχευση της εργασίας, δηλαδή ο επαληθευτικός έλεγχος της ισχύος των παραδοχών και αξιωμάτων μιας θεωρίας διεθνούς πολιτικής και μιας θεωρίας εξωτερικής πολιτικής επιτεύχθη. Επιπλέον αποδείχθηκε ότι η επιθετικότητα της Τουρκίας δεν προέρχεται αποκλειστικά από τη δομή του διεθνούς συστήματος (Tang, 2008) αλλά επηρεάζεται σαφώς και από εσωτερικές μεταβλητές (Kydd, 1997).

Επιπρόσθετα εδείχθη ότι στους τουρκικούς στόχους περιλαμβάνεται η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο ενώ καταβάλλεται έντεχνα προσπάθεια για συνεκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών του, ενώ επιδιώκεται η συνέχιση της τουρκικής πολιτικής (και στρατιωτικής) κυριαρχίας στην Κύπρο, κυρίως λόγω της στρατηγικής σημασίας της εντείνοντας το δίλημμα ασφαλείας. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, η Τουρκία έχει δρομολογήσει, μεταξύ άλλων, τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων Δυνάμεων της και την ανάπτυξη της πολεμικής της βιομηχανίας, με στόχο την επίτευξη μόνιμης αμυντικής αυτοδυναμίας και τη διατήρηση στρατιωτικής υπεροχής έναντι όλων των γειτονικών της χωρών και φυσικά της Ελλάδας (Φράγκος, 2012, σ. 544). Διαπιστώσαμε επίσης ότι η αύξηση της στρατιωτικής ισχύος της Τουρκίας σε συνδυασμό με την αύξηση του πληθυσμού διαμορφώνουν μια πολυδιάστατη απειλή, η οποία επιβαρύνει έτι περαιτέρω το ήδη δυσμενές για την Ελλάδα ισοζύγιο ισχύος (Μηνάγιας, 2016).

Η χώρα μας βρίσκεται σε μια « δύσκολη» γεωγραφική περιοχή , που χαρακτηρίζεται από αστάθεια και ρευστότητα, ενώ αρκετοί γείτονες της βρίσκονται σε φάση μετάβασης όσον αφορά στο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό τους σύστημα. Συνορεύει δε με μια χώρα η οποία έχει θέσει στο τραπέζι μια σειρά από διεκδικήσεις , και η οποία δείχνει να θεωρεί τη στρατιωτική ισχύ ως αποδεκτό εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ -Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής , 2016) και επιβεβαιώνει τελικά ότι η

εξωτερική πολιτική ενός έθνους αποτελεί απλούστατα μια λειτουργία των εσωτερικών του υποθέσεων και από αυτές εξαρτάται το ζήτημα του πολέμου και της ειρήνης (Morgenthau, 2011, σσ. 66-67).

Στα πλαίσιο του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού, η περίπτωση του πολέμου θα εμφανιστεί όταν θα υπάρξει μεγάλη απόκλιση μεταξύ των μεγεθών ισχύος των δύο κρατών και ο δυνατός θα επιδιώξει να εξασφαλίσει τις διεκδικήσεις του με μια πολεμική αναμέτρηση, ενώ ο αδύναμος δεν θα μπορεί να αποτρέψει ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Όπως εδείχθη και στην παρουσίαση του διλήμματος ασφάλειας με τη χρήση της μήτρας δύο επί δύο μια ισχυρή και αξιόπιστη ελληνική αποτρεπτική στρατηγική θα περιορίσει την τουρκική επιθετικότητα προωθώντας συνεργατικές πολιτικές, ενώ αντίθετα μια κατευναστική στρατηγική αυξάνει τις επιθετικές διαθέσεις της Τουρκίας και μπορεί να οδηγήσει στην πολεμική αναμέτρηση. Με την τουρκική ισχύ να είναι υπέρμετρα πιο υψηλή από την ελληνική, οδηγείται η τουρκική στρατηγική στην επιλογή του πολέμου, όταν η Τουρκία κρίνει ότι τα ενδεχόμενα κόστη από μια τέτοια στρατιωτική επιχείρηση θα υπερκαλυφθούν από τα οφέλη που θα αποφέρει. Αντίθετα, η ισχυρή αποτρεπτική δύναμη της Ελλάδας θα διασφαλίζει τα κεκτημένα της κρατικής της κυριαρχίας και θα διασφαλίζει την σταθερότητα και την ειρήνη πάνω στην αμοιβαία συλλογιστική της ορθολογικής δράσης, δηλαδή, όταν η ελληνική στρατηγική θα πείθει την Τουρκία ότι οποιαδήποτε πολεμική επιθετική της ενέργεια θα έχει κόστος μεγαλύτερο από οποιοδήποτε προσδοκώμενο όφελος. Κατ' αυτήν τη διαπίστωση, η τήρηση του διεθνούς δικαίου, της αμοιβαίας συνεργασίας και της καλής γειτονίας μεταξύ των κρατών της Ελλάδας και της Τουρκίας προϋποθέτει τον αμοιβαίο σεβασμό, ο οποίος κατοχυρώνεται με ισχύ (Ευαγόρου, 2010, σ. 241).

Η ελληνική στρατηγική πρέπει να βασίζεται κυρίως σε μια αξιόπιστη στρατιωτική δύναμη και σε ένα δίκτυο συμμαχιών που θα βοηθάει στην εξισορρόπηση της στρατιωτικής και γεωπολιτικής υπεροχής της Τουρκίας. Η Αθήνα πρέπει να εμφανίζεται αποφασισμένη να απαντήσει με ολική κλιμάκωση σε οποιαδήποτε περίπτωση επίθεσης (ακόμα και περιορισμένης έκτασης κατά των ελληνικών θέσεων στην Κύπρο και στο Αιγαίο). Η αποτροπή απαιτείται να είναι αξιόπιστη και να καλύπτει και τον ελληνισμό της Κύπρου με την εφαρμογή του ενιαίου αμυντικού δόγματος Ελλάδας –Κύπρου. Το μειονέκτημά της στρατηγικής αυτής, είναι ότι επιφέρει δυσβάστακτο βάρος, καθώς απαιτεί ένοπλες δυνάμεις ικανές να αντιμετωπίσουν όλους του δυνητικούς αντιπάλους ενός κράτους. Επιπλέον η στρατηγική αυτή συσχετίζεται άμεσα με το δίλημμα ασφάλειας, κατά το οποίο, όταν ένα κράτος επιδιώκει να αυξήσει την ασφάλεια του μέσω μεγαλύτερης ένοπλης ισχύος, προκαλεί ανασφάλεια σε άλλα κράτη και αντισταθμιστικές αυξήσεις στους δικούς του εξοπλισμούς (Παπασωτηρίου, 2004, σ. 24). Σε περίπτωση που η στρατηγική της αποτροπής αποτύχει του σκοπού της να διατηρηθεί η ειρήνη και είναι σίγουρο ότι επίκειται τουρκική επίθεση, η Ελλάδα δεν πρέπει να παραμελεί το στρατηγικό πλεονέκτημα του πρώτου χτυπήματος. Η Ελλάδα δεν πρέπει να διαπραγματεύεται τα κυριαρχικά της δικαιώματα με κανένα και πριν καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με την Τουρκία, επιβάλλεται να έχει εξασφαλίσει την ισορροπία ισχύος. Διαφορετικά η χώρα θα αναγκαστεί να απεμπολήσει τα δικαιώματα της και να οδηγηθεί σε δορυφοροποίηση έναντι της Άγκυρας (Πλατιάς, 1994, σσ. 167-168).

Στο διπλωματικό πεδίο, η χώρα πρέπει να έχει μια δραστήρια εξωτερική πολιτική και να προσπαθεί να κερδίσει την υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας ενάντια στην Τουρκία για την διατήρηση του status quo στο Αιγαίο και την επαναφορά στο status quo ante στην Κύπρο ή, ως τελευταία συμβιβαστική λύση, την ίδρυση μίας διζωνικής ομοσπονδίας με ισχυρή κεντρική εξουσία που θα εκφράζει την πληθυσμιακή αναλογία των κοινοτήτων της Μεγαλονήσου. Όλες

οι υπόλοιπες τουρκικές αξιώσεις θεωρούνται ανεδαφικές, αφού έχουν επιλυθεί από διεθνείς συνθήκες που κατοχυρώνουν τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα (Φραγκονικολόπουλος & Κανελόπουλος, 1995, σ. 131). Η Ευρωπαϊκή Ένωση εκλαμβάνεται ως ένα χρήσιμο εργαλείο για την προώθηση των εθνικών συμφερόντων, ένα διεθνές forum όπου η Ελλάδα έχει σαφή διπλωματική υπεροχή έναντι της Τουρκίας και το οποίο πρέπει να χρησιμοποιείται για την άσκηση αποτελεσματικής πίεσης για την συμμόρφωση της Άγκυρας, στο Αιγαίο και την Κύπρο σύμφωνα με τις επιταγές του διεθνούς δικαίου και του ευρωπαϊκού κεκτημένου (ΕΛΙΑΜΕΠ -Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, 2016).

Τέλος μία στόχευση της παρούσας εργασίας είναι να αξιοποιηθεί περαιτέρω και να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης και διατριβής διότι θεωρούμε ότι η έννοια του διλήμματος ασφάλειας είναι πραγματικά κεντρικής σημασίας για τις διεθνείς σχέσεις, ιδιαιτέρως για την Ελλάδα και Τουρκία. Όπως αποδείχθηκε ο νεοκλασικός ρεαλισμός συμπληρωματικά με τον αμυντικό ρεαλισμό προσφέρουν απαντήσεις και ανοίγουν το δρόμο για περισσότερη κατανόηση των διεθνών σχέσεων.

Κατάλογος πηγών

- Axelrod, R. (1984). *The evolution of cooperation*. New York: Basic Books.
- Baylis, J., Smith, S., & Owens, P. (2008). *The globalization of world politics*. New York: Oxford University Press Inc.
- Baylis, J., Smith, S., & Owens, P. (2013). *Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς πολιτικής*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Booth, K., & Wheeler, N. (2007). *The security dilemma. Fear, cooperation and trust in world politics*. London: Palgrave Macmillan.
- Clogg, R. (2003). *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-2000* (2η εκδ.). Αθήνα: Κάτοπτρο.
- Dougherty, J. E., & Pfaltzgraff, R. L. (1992). *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων Μια Συνολική Αποτίμηση* (Τόμ. Α). (Β. Πάρις, Επιμ., Θ. Αθανασίου, & Ν. Σταματάκης, Μεταφρ.) Αθήνα: Παπαζήση.
- Evera, V. (1999). *Causes of war : power and the roots of conflict*. Ithaca: Cornell University Press.
- Evera, V. (1998). Offense, defence and the causes of war. *International Security* (22), σσ. 5-43.
- Gilpin. (2002). *Παγκόσμια πολιτική οικονομία. Η διεθνής οικονομική τάξη*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Glaser. (2004, Spring). When are arms races dangerous? rational versus suboptimal arming. *International Security* , 28 (4), σσ. 44-84.
- Glaser, C. L. (1997, October 1). The security dilemma revisited. *World Politics* , σσ. 171-201.
- Herz. (1950). Idealist internationalism and the security dilemma. *World Politics* , 2 (2), σσ. 157-180.
- Ifantins, K., & Aydin, M. (2004). *Turkish-Greek relations: the security dilemma in the Aegean*. London: Routledge.
- Ifantis, K. (2005, Sep 19). Greece's Turkish dilemmas: there and back again. *Southeast European and Black Sea Studies* , 5 (3), σσ. 379-394.
- Jackson, R., & Sorensen, G. (2006). *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση*. (Τ. Παναγιώτης, Επιμ., & Κ. Χαράλαμπος, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.
- Jervis, R. (1978, Jan 2). Cooperation Under the Security Dilemma. *World Politics* , σσ. 167-214.
- Jervis, R. (2003). Offense, defense, and the security dilemma. Στο R. J. Art, & R. Jervis, *International politics: enduring concepts and contemporary issues* (6η εκδ., σσ. 180-197). New York: Longman.

- Jervis, R. (1976). *Perception and misperception in international politics*. New Jersey: Princeton University Press.
- Kitchen, N. (2010). Systemic pressures and domestic ideas: a neoclassical realist model of grand strategy formation. *Review of international studies*, 36 (1), σσ. 117-143.
- Kydd, A. (1997). Sheep in sheep's clothing: why security seekers do not fight each other. *Security Studies* (7), σσ. 141-147.
- Layne, C. (2003). The unipolar illusion: why new great powers will rise. *International Studies Review* (5), σσ. 303-324.
- Legro, W., & Moravcsik, A. (1999). Is anybody still a realist? *International Security*, 24 (2), σσ. 5-55.
- Lobell, S., Ripsman, N., & Taliaferro, J. (2009). *Neoclassical realism, the state and foreign policy*. New York: Cambridge University Press.
- Mearsheimer. (1994-1995). The false promise of international institutions. *International Security*, 19 (3), σσ. 5-49.
- Mearsheimer. (2001). *The tragedy of great power politics*. New York: Norton.
- Mearsheimer. (2007). *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Morgenthau, H. (1948). *Politics among nations; The struggle for power and peace*. New York: A.A.Knopf.
- Morgenthau, H. (2011). *Επιστήμη και πολιτική της ισχύος*. (Μ. Μπλέτας, Επιμ., & Π. Τσακαλογιάννης, Μεταφρ.) Γέρακας, Αττικής: Τουρίκη.
- Pettiford, L., & Steans, J. (2010). *Εισαγωγή στη θεωρία των διεθνών σχέσεων*. (Α. Στεργίου, Επιμ., & Α. Μορφόπουλος, Μεταφρ.) Αθήνα: Τουρίκη.
- Posen, B. (1993). The security dilemma and ethnic conflict. *Survival*, 35 (1), σσ. 27-47.
- Rose, G. (1998, Oct). Review: Neoclassical realism and theories of foreign policy. *World Politics*, 51 (1), σσ. 144-172.
- Rynning, S., & Gussini, S. (n.d.). Realism and foreign policy analysis. σσ. 1-17.
- Sandler, T., & Hartley, K. (1995). *The economics of defense*. Cambridge University Press: London.
- Schweller. (2004). Unanswered threats: a neoclassical realist theory of underbalancing. *International Security*, 29 (2), σσ. 159-201.
- Snyder. (2002). Mearsheimer's world-offensive realism and the struggle for security: A Review essay. *International security*, 27 (1), σσ. 149-174.
- Snyder. (1991). *Myths of empire : domestic politics and international ambition*. Ithaca: Cornell University Press.

- Snyder. (1984). The security dilemma in alliance politics. *World Politics* , 36 (4), σσ. 461-495.
- Sterling-Folker, J. (1997). Realist environment, liberal process, and domestic-level variables. *International Security* , 41 (1), σσ. 1-25.
- Stivachtis, Y. (2001). Living with dilemmas: Greek-Turkish relations at the rise of the 21 st century.
- Taliaferro. (2006). State building for future wars: Neoclassical realism and the resource-extractive state. *Security Studies* , 15 (3), σσ. 464-495.
- Taliaferro, J. (2000/01). Security seeking under anarchy : defensive realism revisited. *International Security* , 25 (3), σσ. 128-161.
- Tang, S. (2010). *A theory of security strategy for our time. Defensive realism*. New York: Palgrave macmilan.
- Tang, S. (2008). From offensive to defensive realism. A social evolutionary interpretation of China's security strategy. S Rajartnam School of International Studies.
- Tang, S. (2010, May 24). Offense-defence Theory: Towards a Definitive Understanding. *The Chinese Journal of International Politics* , σσ. 213-260.
- Tang, S. (2009). The security dilemma : a conceptual analysis. *Security Studies* , σσ. 587-623.
- Tsakonas. (2009). *The incomplete breakthrough in Greek-Turkish relations. Grasping Greece's socialization strategy*. London: Palgrave-Macmillan.
- Tsakonas, P. (n.d.). *Projects at Harvard*. Ανάκτηση Sep 1, 2016, από [www.projects at Harvard](http://www.projectsatharvard.org)
- Walt. (1985). Alliance formation and the balance of world power. *International Security* (9), σσ. 3-43.
- Walt. (2002). *The enduring relevance of the realist tradition .Political science: state of the discipline*. New York: Norton.
- Waltz. (1959). *Man, the state and war. A theoretical analysis*. New York: Columbia University Press.
- Waltz. (1979). *Theory of International politics*. New York: McGraw Hill.
- Wohlforth. (1993). *The elusive balance : power and perception during the cold war*. New York: Cornell University Press.
- Wohlforth, W. (2008). Realism and foreign policy. Στο S. Smith, A. Hadfield, & T. Dunne, *Foreign policy : Theories, Actors, Cases*. (σσ. 31-48). Oxford: Oxford University Press.
- Wolfers, A. (1962). *Discord and collaboration*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Zakaria, F. (1998). *From wealth to power. The unusual origins of America's world role*. Princeton: Princeton University Press.

- Γιαλλουρίδης, Χ. Κ. (2001). *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση η οπτική του τύπου*. Αθήνα: Ι.Σιδέρης.
- Γιαλλουρίδης, Χ. (2016, Ιουλ 7). *Η αφόρητη μοναξιά των Αθηνών*. Ανάκτηση Σεπ 16, 2016, από [www.center for gopolitical analysis](http://www.centerforpoliticalanalysis.com)
- Δουδούμης, Γ. Ε. (2010). *Τουρκία η ανεπιθύμητη*. Αθήνα: Ασκή.
- ΕΛΙΑΜΕΠ -Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής . (2016). *Λευκή Βίβλος για την Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Άμυνα και Ασφάλεια*. (Ν. Π. Θάνος, Επιμ.) Αθήνα: Ι.Σιδέρης.
- Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών*. (n.d.). Ανάκτηση Σεπ 01, 2016, από Ελληνική Δημοκρατία.Υπουργείο Εξωτερικών: www.mfa.gr
- Ευαγόρου, Ε. (2005, Οκτ). Διδακτορική διατριβή. *Τα οικονομικά της άμυνας Ελλάδας - Τουρκίας και οι μεταξύ των κρατών σχέσεις.Μια θεωρητική προσέγγιση στον πολιτικόρεαλισμό και στη στρατηγική των διεθνών σχέσεων*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Ευαγόρου, Ε. (2010). *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις από το 1923 έως σήμερα*. Βάρη, Αττική: Ποιότητα.
- Ηρακλείδης, Α. (2001). *Η Ελλάδα και ο <<εξ Ανατολών κίνδυνος>> : αδιέξοδα και διέξοδοι*. Αθήνα: Πόλις.
- Καιρίδης. (2013). *Dimitris Keridis*. Ανάκτηση Αύγουστος 21, 2016, από <http://keridis.blogspot.gr>
- Κονδύλης, Π. (1998). *Θεωρία του Πολέμου*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Λιούσης, Ν. (2005). Στρατιωτική και οικονομική ισχύς της Τουρκίας. Στο Μ. Μπόση, & Ν. Λιούσης, *Τρεις γεωπολιτικές προκλήσεις για την ελληνική εξωτερική πολιτική:τρομοκρατία-Τουρκία-εξελίξεις στην Ευρασία* (σσ. 91-201). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μηνάγιας, Χ. (2014). *Απόρρητος Φάκελος Τουρκία η Εθνική Στρατηγική της Τουρκίας*. Θεσσαλονίκη: Κάδμος.
- Μηνάγιας, Χ. (2010). *Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*. Γέρακας-Αθήνα: Τουρίκη.
- Μηνάγιας, Χ. (2016). *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*. Θεσσαλονίκη: Κάδμος.
- Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*. (Ν. Σαρρής, Επιμ., & Ν. Ραπτόπουλος, Μεταφρ.) Ποιότητα.
- Ντόκος, Θ. (2001). *Ο Γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας*. Ν.Ιωνία-Αθήνα: Τουρίκη.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2004). *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος-11ος αιώνας* (4η εκδ.). Αθήνα: Ποιότητα.

- Παπασωτηρίου, Χ. (2009). *Η Διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα* (2η Έκδοση εκδ.). Αθήνα: Ποιότητα.
- Πλατιάς, Α. (1994). Ελληνική αποτρεπτική πολιτική. Στο Π. Τσάκωνας, & Δ. Κόνστας, *Ελληνική εξωτερική πολιτική: εσωτερικές και διεθνείς παράμετροι* (σσ. 167-168). Αθήνα: Οδυσσέας.
- Πλατιάς, Α., & Ηφαιστος, Π. (1992). *Ελληνική αποτρεπτική πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*. Αθήνα: Πατάκη.
- Τζιφάκης, Ν., & Γκόφας, Α. (2013). Η άνοδος της Κίνας και το μέλλον των Σινο-Αμερικανικών σχέσεων. Μια θεωρητική χαρτογράφηση. Στο Σ. Πετρόπουλος, & Α. Χουλιάρης, *Η Κίνα και οι άλλοι. Οι σχέσεις της Κίνας με την Ευρώπη και τον κόσμο* (σσ. 44-74). Αθήνα: Παπαζήση.
- Τζιφάκης, Ν., & Φακιολάς, Ε. (2008, Μάιος 16-18). Πολιτειακή ασφάλεια : μια διαφορετική εννοιολογική θεώρηση της εθνικής και της ανθρώπινης ασφάλειας. *Η διεθνής οικονομία προς τον 21 αιώνα: προς την παγκοσμιοποίηση ή προς την κυριαρχία των περιφερειακών συνεργασιών*. Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.
- Φραγκονικολόπουλος, Χ., & Κανελόπουλος, Α. (1995). *Το παρόν και το μέλλον της εξωτερικής πολιτικής: δομές και τρόποι άσκησης*. Αθήνα: Σιδέρης Ι.
- Φράγκος, Φ. (2012). *Ποιά Τουρκία; ποιοι Τούρκοι*. Αθήνα: Α.Α Λιβάνη.